

Horvátországi Magyarság

Megjelenik havonta

ISSN 1218 1269

Kiadja a Huncro Médiaközpont Kft. a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségének megbízásából.

Fő- és felelős szerkesztő:

Andócsi János

Szerkesztőség:

Kontra Ferenc, Mák Ferenc

Műszaki szerkesztő:

Farahó Zsolt

Lektor:

Ljubić Molnár Mónika

A szerkesztőség címe:

31000 Eszék,
Kneza Trpimira 23.

Elérhetőségek:

Tel.: 031/215-648

Fax: 031/215-647

E-mail: horvatorszagimagyarsag@huncro.hr

Honlap: www.huncro.hr

Nyomda: Tiskara Admiral, Cerna

A Bethlen Gábor Alap és a Nemzeti Kisebbségek Tanácsának támogatásával megjelenik havonta.

Mjesečnik se izdaje uz finansijsku potporu iz Državnog proračuna RH preko Savjeta za nacionalne manjine za 2011. godinu.

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

TARTALOM:

ANDÓCSI JÁNOS

JÓ UT ES HIÁNYERZET 5

FORTUNA HUNGARORUM

PÓSA ZOLTÁN

TRIANON MA IS SZEDI AZ ALDOZATAIT 6

FRANKOVICS GYÖRGY

ADATOK A MAGYARORSZÁGI DÉLSZLAVOK ISKOLAÜGYÉNEK KÉRDÉSÉHEZ A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐ IDŐBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A VAS MEGYEI SZLOVÉNEKRE II

BURJÁN ISTVÁN

BOLDOG NÉVNAPOT... 23

MŰVÉSZET

BURJÁN ISTVÁN

VIKTOR VASARELY 29

LITERATURA

KARINTHY FRIGYES

A KÁLYHA MINDENKIHEZ MELEG 37

CSÁTH GÉZA

ÉSTE 41

KAFFKA MARGIT

ÜNNEP 44

MOLNÁR FERENC

KARÁCSONY ELŐTT 53

HunCro
Eszék, 2011

ANDÓCSI JÁNOS

Jó út és hiányérzet

Idei utolsó számunkat tartja kezében a kedves olvasó. A napi-, heti- és havilapok ilyenkor számvetést készítenek a lassan mögöttünk maradó esztendőről, felelevenítve a legérdekesebb eseményeket. Mi is ezt tennénk a legszívesebben, de mégsem tesszük, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy az ember a havilapokat hajlamosabb megőrizni, mint a napi- vagy heti-lapokat.

A saját munka értékelésében természetes dolog az elfogultság. Természetes, hogy meg vagyunk győződve afelől, jó úton járunk. Szerkesztőként mégis van némi hiányérzetem, mert még mindig kevés irodalmi jellegű művet tudunk közölni horvátországi magyar szerzők tollából, kevés a helytörténet, és keveselljük a szociográfiai munkákat.

FORTUNA HUNGARORUM

PÓSA ZOLTÁN

Trianon ma is szedi az áldozatait

Koltay Gábor filmrendező az elmúlt években a trianoni problematikát sokoldalúan bemutató filmeket készített. 2004-ben a Trianon óriási érdeklődést váltott ki határon innen és túl, Romániában például vetítését be is tiltották, majd egy országos televízió sugározta. Magyarországon ugyan lehetett vetíteni, de az országos televíziók a Hír TV kivételével nem voltak hajlandók műsorukra tűzni. Ugyanez lett a sorsa a Horthy – A kormányzó című filmnek, amely minden külön reklám nélkül ugyancsak tömegeket vonzott a mozikba és a különböző vetítőhelyekre.

Hasonló volt a helyzet a 2008-ban Wass Albert születésének 100. évfordulójára készült Adjátok vissza a hegyeimet! című filmjével. Budapesten első sorban az Uránia Nemzeti Filmszínház tűzte műsorára az alkotásokat, amelyek a felújított mozi fennállásának legsikeresebb vetítéssorozatai közé tartoztak. Bár dokumentumfilmekről van szó, az alkotásokat összességében több mint egymillió ember látta, ami még játékfilmek esetében is példátlanul nagy nézőszámot jelent.

– *Kezdjük a beszélgetést a nézőszámokkal, hiszen ezt az egymillió nézőt egyetlen „hivatalos” filmes statisztika sem tünteti fel.*

– Az oka a témától való idegenkedés, a félelem az uralkodó szellemi trendeket meghatározó filmes és értelmiségi csoportok véleményétől, valamint egy hazug szándék, miszerint amiről nem beszélünk, amiről nem veszünk tudomást, az nincs. Szerencsére a közönséget nem lehet leváltani, így ha nehezebb is eljuttatni hozzájuk ezeket a filmeket, szerencsénkre tömegesen nézik.

– *A filmfinanszírozás rendszerében tekintetbe veszik a látogatottságot is, tehát akik rendre komoly nézőszámot produkálnak, azok mintegy alanyi jogon támogatásban is részesülnek. Vajon az Ön filmjei miért nem kaptak állami támogatást?*

– Amikor ma egy szűk csoport kezében van a magyar filmfinanszírozás, s messze elkerüli a demokrácia szelleme a céltudatosan összeállított, ezen szűk csoport érdekeit szolgáló kuratóriumokat, akkor – magyar történelmi tematikánkkal – nehéz támogatáshoz jutni. Ez esetben teljességgel lehetetlen.

Duray Miklós

– *A szabadság ára című legújabb filmje, amely Duray Miklós életéről szól, mint-ha szerves folytatása lenne legutóbbi filmjeinek, a Trianonnak, a Horthynak és a Wass Albert-mozinak.*

– Olyan értelemben feltétlenül, hogy mindhárom filmemben jelentős szerepet kapott a trianoni békediktátum okozta tragédiák sorozata, valamint a lassan kilenc évtizede velünk élő trianoni problematika. Ez értelemszerűen nemcsak a Trianon-film központi tematikája volt, mivel Trianon alapvetően meghatározta a két világháború közötti időszak lehetőségeit, benne Horthy Miklós kormányzó szűk mozgásterével, de a rendszerváltás után újra felfedezett Wass Albert egész életművét is áthatja. Életemnek ezt a szakaszát Trianon sokoldalú tanulmányozásának szenteltem. Így most elkészült filmemben a felvidéki magyarság sorsáról, gyötrelmeiről, lehetőségeiről szólok, középpontban az egyik legjelentősebb kortárs magyar hazafi személyével, Duray Miklóssal. Ilyen értelemben tehát ez a film szellemileg, gondolatilag, lelkiileg e korábbi három filmem folytatása. De negyedikként említhetném a Néma kiáltás című filmemet is, mint a Duray-film egyik szellemi előzményét, hiszen a népességfogyás problematikáját a nagy nyilvánosság előtt feltáró és az okokat kendőzetlen őszinteséggel megnevező filmem témájának előzménye ugyancsak Trianon és annak minden magyarsággromboló, öntudatveszejtő következménye.

Egy olyan igazságkereső, az ok-okozati viszonyokat felismerő, az összefüggéseket bemutató őszinte emberről van szó, aki egyben hiteles személy is, hiszen semmilyen „fogást” sem lehet rajta találni. Tehát ebben a sokfajta hazugsággal és becstelenséggel terhes két évtizedben is azon kevesek közé tartozik, akik tiszták tudtak maradni. Ezért újra és újra meg kell kísérelni őt eltávolítani az útból, hiszen a korrupciós szellemi és gazdasági összefonódások, a politikai hazudozások, valamint az ezekkel együtt járó történelemhamisítások időszakában az ilyen ember, az ilyesfajta gondolkodásmód túlságosan is „veszélyes”. Régóta felfigyeltem a személyét övező szenvedélyek és a közéletből való likvidálásának kísérleteire, amelyből számomra egy ugyancsak tipikus, jellegzetes trianoni magyar sors kerekedik ki. Ugyanis a trianoni következmények nélkül nem lenne szükség arra az önfeláldozó, példamutató emberi és közéleti erőfeszítésre, amely őt évtizedek óta jellemzi.

– Nevét 1968 tájékán ismerték meg az érdeklődő emberek, hiszen a csehszlovákiai egyetemi szellemi mozgások élvonalában Duray személyével is találkoztunk. Aztán a felvidéki iskolák bezárása elleni tiltakozóakciók sorával vívta ki a hatalom haragját, emiatt zárták börtönbe két alkalommal is, összesen 470 napra.

– Duray Miklós korunk szabadságharcosa, aki számomra azon kevés hiteles '68-asok egyike, akik ma is igazodási pontok. Duray a '68 utáni „normalizáció” legkeményebb időszakában, a '80-as évek elején valóban a végsőkig küzdve, még a börtönt is vállalva harcolt a magyar iskolákért, azaz a magyar szó becsületéért. Pontosán tudta ugyanis, hogy a trianoni szándékok akkor fognak végképp beteljesülni, ha már magyarul sem fogunk beszélni a Felvidéken. Vagy azért, mert nem engedik, vagy azért, mert már nincs, aki megszólalna magyarul. Ezért is jár drámai következményekkel a magyar iskolák elleni ma is tartó, nyílt vagy ravaszul álcázott támadássorozat – a Felvidéken párosulva az agresszív politikai asszimiláció hatékony formáival –, amelynek eredményeként folyamatosan fogy a magyarság.

– Hogyan épül fel a film, milyen helyszíneken forgattak és kik szerepelnek benne?

– Fikciós elemekkel átszőtt dokumentumfilmet készítettem, amely bővelkedik drámai részletekben. Duray Miklós segítségével különleges helyekre is eljutottunk, például forgattunk egykori börtöncelláiban, konspirációs lakásokban és helyszíneken, s beszélgettünk olyanokkal is, akik tettüket ma már megbánva, egykor beszerkezett besúgóként nehezítették Duray szabadságharcát. Szándékaim szerint a film elgondolkodtató, sokfajta, ma is aktuális következtetés levonására alkalmas, krimiszerűen izgalmas alkotás. Feltárja egy működésképtelen, beteg lelkű társada-

lom jellegzetességeit, de bármily fájdalmas kimondani, arra is figyelmeztet, hogy ezek a módszerek a '90-es évek kelet-európai politikai változásaival sem szűntek meg – legfeljebb átalakultak.

– Éppen az Ön Trianon-filmjében mondja Duray Miklós, hogy az 1990-es rendszerváltozásokat a két nagyhatalom megállapodása alapján a titkosszolgálatok szervezték meg és bonyolították le, és ezek befolyása uralja a térséget mind a mai napig.

– Ez a kegyetlen tapasztalatokra épülő megállapítás A szabadság ára című filmben is sokoldalúan érthető és átélhető lesz. De igazán fájdalmas felismerés, hogy a titkosszolgálatok milyen mértékben tudtak beépülni a magyarországi és a felvidéki közösségekbe, jelentősen megnehezítve a kibontakozást. Duray likvidálása a '90-es évek közepén eldöntött politikai szándék volt, sőt még tíz évvel ezelőtt is az autópálya szalagkorlátjához szorították. S ne feledjük: Alexander Dubček autóbalesetének és halálának okait sem tárták fel a nyilvánosság előtt. Vajon miért? Duray Miklóst 2008. augusztusában forgatócsoportunkkal nem engedték be a Pozsony szívében magasodó Szent Márton-katedrálisba, azaz a magyar királyok koronázó templomába. Személye nem kívánatos, mert „politikai indulatokat” gerjeszt. Így

A Trianon palota

aztán egy közeli presszóban várta, amíg a templomban munkánkat elvégezzük. De ugyanez az eset előfordult egy másik templomban is, ahol Fadrusz János híres korpusza is található. Az ottani plébánost „értésítették”, hogy jobban teszi, ha templomában nem engedélyezi a Durayval való forgatást. Ezeket a képtelen, megálázó és hihetetlennek tűnő történeteket bizony magam is kételkedve hallgatnám, ha nem velünk történt volna meg. Ezen irracionális cselekedetek hátterében a velünk élő trianoni problematika összes gyötrelmes lelki következményét és mindenekelőtt a mélységes büntudatot, a rossz lelkiismeretet kell feltételezni. A 20. századi történelem irracionális eseményei hátterében fellelhető okok miatt torzultak el a Kárpát-medencében a normális emberi-társadalmi viszonyok. Egyszerűbb valakit autójával a szalagkorláthoz szorítani, mint gondolataival vitatkozni – főleg ha még igaza is van.

– Mikor látható a film és kik segítettek a létrehozásában?

– Még nem fordult elő velem, hogy egy elkészült filmet bizonytalan ideig mi magunk tartunk dobozban. A szabadság árával viszont ez a helyzet. Keressük a minden szempontból optimális forgalmazási körülményeket. Egyrészt persze azért csinálunk filmeket, hogy minél több emberrel ismertessem meg történelmünket, ugyanakkor a film főhősének életét is védenünk kell, akit igazmondásáért, a magyarság érdekében vállalt őszinte gondolataiért, cselekedeteiért ma is üldöznek. Figyelve az agresszív szlovákiai politikai mozgásokat, beszédeket és konkrét cselekedeteket, Duray Miklóssal – bármily fájó is ezt kimondani – bármikor bármi megeshet. Tudom, megdöbbenő ez a kijelentés húsz évvel a Kelet-Európán végigsöprő „demokratikus” változások után, de akkor is jobb ezzel szembenézni, mint vágyálmokat kergetni. A felvidéki magyarságot belátható időn belül eltüntetni akaró szándékok ellen csakis akkor leszünk képesek tenni, ha felismerjük az ártó politikai akaratot, és széteső lelkületű országalakók gyülekezetéből újra erős és összetartó, akaratérvényesítő képességgel rendelkező nemzetté válunk. Ezzel a filmmel is szeretnék ehhez a lelki, gondolati fejlődéshez hozzájárulni. Köszönettel tartozom mindazoknak, akik névvel vagy anélkül, de fontosnak tartották, hogy ez a film elkészüljön. Bizakodásra ad okot, hogy elkészült film örök időkre még sohasem maradt dobozban.

FRANKOVICS GYÖRGY

Adatok a magyarországi délszlávok iskolaügyének kérdéséhez a második világháborút követő időben, különös tekintettel a Vas megyei szlovénekre

A 20. század első évtizedében Apponyi kultuszminister nevéhez fűződő egyik rendelet a Magyarország területén működő állami iskolákban egy csapásra megszüntette a nemzetiségi nyelvoktatást, kivéve néhány felekezeti iskolát, ahol az anyanyelvi oktatás fennmaradhatott.

Az 1918-as polgári forradalom, valamint a Tanácsköztársaság idején a magyarországi nemzetiségi iskolaügy rendezésére csupán kísérletek történtek. Valójában a két háború közötti időben a helyzet mit sem javult kisebbségi nézőpontból, a magyarországi nemzetiségek asszimilálódása hallatlan nagy méreteket öltött, a többségi népelem várakozásainak szempontjából pozitívumként elkönnyelven.

A nemzetiségi iskolaügyben fordulat csak a második világháború után következett be

A második világháború lezárását követően, a magyar ideiglenes kormány 1945. október 30-án kiadta a kisebbségi iskolákról hozott törvényt (száma 10.030/1945 ME). A törvény előírása szerint a nemzetiségi nyelvoktatás beindításához 10 tanuló szükséges.

A magyar ideiglenes kormányt felváltó koalíciós kormány is elismerte a nemzetiségek jogos igényét az iskolai oktatás beindítására, meghozva a szükséges rendeleteket, amelynek véghezvitele – az oktatási és egyéb állami szervek ellenállása következtében – kudarcot vallott. Ahol megnyíltak a kisebbségi iskolák, magyar nemzetiségű tanítók tanítottak, akik nem sajtátították el az adott nemzetiség nyelvét.

A Kisgazda Párt lapja a *Kis Újság* január 8-ai számában közli a Minisztertanács 1946. január 5-én kiadott rendeletét, miszerint a nemzetiségi tanulók saját anyanyelvükön tanulhatnak. A tanítás új állami iskolák létrehozásával, illetve állami támogatással valósult meg.

A magyarországi németekkel ellenséggént bántak a hatóságok. De a délszlávokkal sem voltak nagyon jóindulatúak a gyakorlati megvalósítás során. A rendelet megszületése előtt diplomáciai lépések megtételére is sor került, nevezetesen a Sző-

Szentgotthárd címere

vetségi Ellenőrző Bizottság (a későbbiekben: SZEB – *a szerző megjegyzése*) jugoszláv küldöttségének vezetője, Obrad Cicmil ezredes, december 21-én viszonzta Tildy Zoltán miniszterelnök december 19-ei udvariassági látogatását, ahol élve a lehetőséggel, érdeklődött a magyarországi horvát, szerb és szlovén nemzetiségi iskolaügy iránt. Tildy közölte, a rendelet számára ismeretlen, áttanulmányozza, majd javaslatot tesz a kormányülésen megváltoztatására. „Megállapodtunk abban, hogy azon területekre, ahol jugoszláv kisebbség él, bizottságot küldünk azzal a céllal, hogy felmérje a kisebbségi iskolák iránti igényt. Javaslatom szerint a bizottságban a jugoszláv küldöttség egyik képviselője is helyt kapna, akinek az lesz a feladata, hogy a jugoszláv kisebbség sérelmeiről tájékozódjon, valamint javaslatot tegyen megoldásukra. A miniszterelnök javaslatomat elfogadta és közölte velem, hogy értesíteni fog a bizottság összetételéről és a vidéki kiszállás időpontjáról” – jelenti Cicmil ezredes Titónak. (Jugoszláviában a magyar iskolaügy rendezésre került – *a szerző megjegyzése.*)

A bizottság felállítására valóban sor került. 1946. január 5-én négy napig tartózkodott a bizottság a bajai háromszögben és Baranyában. A bizottságban a magyar művelődési miniszter, a Minisztertanács egy tanácsadója és a Művelődési Minisztérium szintén egy tanácsadója vett részt. A jugoszláv küldöttséget Javorski őrnagy

képviselte, a TANJUG újságírója kíséretében. (Május közepéig további három küldöttség szállt ki vidékre – *a szerző megjegyzése.*)

Az elkészített jelentésből kitűnik, hogy a kisebbségi iskolákról hozott rendelet nem más, mint a korábban alkalmazott magyarországi Horthy-féle nemzetiségekről szóló recept alkalmazása, amely valójában a nemzetiségi jogok kijátszását jelenti. Felhozva egy példát: Belvárdgyulán, ahol magyar statisztikai adatok szerint 132 iskolaköteles sokác gyerek van, nem nyitották meg az iskolát, mivel a rendelet értelmében csak nyolc szülő és nem tíz jött el a magyar tanító felhívására, hogy gyermeke számára kérje az anyanyelvi oktatást.

Míg a nevezett bizottság vidéken tartózkodott, a Minisztertanács ez év január 5-ei ülésén visszavonta a nemzetiségi iskolákról szóló rendeletét, s helyébe újat fogadott el. Ez a második rendelet a nemzetiségi jogokról szóló megállapítás csupán, miszerint a kisebbségeknek joguk van anyanyelvi iskolákra, s a művelődési miniszter meghatalmazást nyer ilyen iskolák megszervezésére.

A Rába menti szlovének az anyanyelvi oktatás bevezetéséért

A magyarországi szlovének, szerbek és horvátok iskolaügyének rendezése nem volt zökkenőmentes, csak lépésről-lépésre haladt előre. A *Magyarországi Szlávok Antifasiszta Frontja* (a későbbiekben MSZAF) elnevezésű szervezetbe tömörült szlovákok, szerbek, horvátok és szlovének többnyelvű újsága a *Sloboda* 1945. december 1-jei számában közli: „A Rába menti szlovének a magyar kormányt szlovén iskolák megnyitására kérték, ám kérelmük a mai napig sem valósult meg. Ellenkezőleg, a Rába melléki falvakban olyan tanítók tanítanak, akik a fasisztákkal együttműködtek. Ilyen eset ismert: Szakonyfaluból, Felső- és Alsószölnökről és Kétvölgyről.”

Az MSZAF-ba tömörült Vas megyei szlovén küldöttség az égető földhiány és a sürgető földkérdés rendezése miatt 1945. decemberében felkereste a Gazdasági Minisztériumot, majd az Oktatási Minisztériumba látogatott, ahol a Rába menti szlovének követelését ismételte meg: „A szlovén gyerekeknek szlovén iskolákat és szlovén tanítókat”. A küldöttség kérte, hogy a szlovén községek iskoláiban automatikusan vezessék be az anyanyelv tanítását. Tekintettel arra, hogy Magyarországon nem igen találhatók szlovénul jól tudó tanítók, ezért a miniszternek javaslatot tettek, hogy a baráti Jugoszláviából hozzanak oktatókat.

A MSZAF-nak, a nemzetiségi iskolaügyben meghozott kormányrendeletét követően is, mindennapos harcot kellett vívnia, hogy érvényt szerezzen a törvénynek,

Alexandar Dubček

valamint érvényre juttassa a szlovén nemzetiséget megillető jogokat. A *Sloboda* 1946. február 23-án egyik írásában közli: „A Rába mentén szabotálják a kormány rendeleteit és a lakosság kívánságait... Baranyai Győző őrmester nyilvánosan megfenyegette Konkolics Ferencet, a szentgotthárdi AFSZ titkárát, hogy agyonlövi, ha nem hagy fel a szlovén nyelv bevezetése melletti küzdelmével.”

A *Sloboda* 1946. március 24-ei számában felteszi a kérdést: „Mennyit ér Keresztury miniszter úr ígérete?” Ugyanis a fenti szervezet képviselői f. év február 8-án felkelesték, és a nemzetiségi állami iskolák beindítását szorgalmazták. Keresztury válaszában megfogalmazta, hogy minden kisebbségi iskola nem lehet állami, ugyanis a vallásfelekezeti iskolák tekintetében a „délsláv” kisebbség kérelmére nem tudja megváltoztatni a törvényt. Végül azonban elfogadta a MSZAF kérését, miszerint a kisebbségi iskolákban a tanítás anyanyelven történjen, a magyar nyelv kötelező oktatása mellett.

A *Sloboda* 1946. január 12-ei számában szlovén nyelvű írásokat is közlétesz, s többek között beszámol a magyar hátárvédelmi szervek atrocitásairól, akik 10 tisztességes fiatal szakonyfalui szlovén ifjat bebörtönöztek, valamint Jugoszlávia nagyléptékű fejlődéséről, egyúttal arról, hogy Szlovéniában „népuralom van”. „Mi hiszünk abban, hogy a mostani Jugoszlávia könnyen segíthet rajtunk, magyarországi

szlovéneken, s nem feledkeznek meg testvéreiről, egyúttal mindent megtesz annak érdekében, hogy jogainkat megkapjuk.” Eme jogok között a rendezetlen földkéres mellett, az iskolaügy rendezése is szerepelt. Megoldásukat illetően valóban számítani lehetett a jugoszláv diplomáciára, amely megtette a szükséges lépéseket.

Kizárólag a Vas megyei szlovének iskolaügyére vonatkozóan több, eddig még publikálatlan dokumentumot találtunk a belgrádi Szerb Külügyminisztérium Levéltárában.¹

Franc Konkolič (Konkolics Ferenc) a Mura vidék szentgotthárdi MSZAF helyi szervezetének titkára, 1946. január 2-án beszámol a szlovének lakta Vas megyei településeken fellépett nehézségekről a szlovén nyelvoktatás bevezetése körül, amelyről előzetesen a szülők szavazása alapján döntöttek az 1945. december 15. és 31. közötti időszakban, Rosóczi megyei tanfelügyelő jelenlétében. Konkolics írja, a MSZAF szervezete a tanfelügyelőt előzetesen a következőkről értesítette levélben: „ellene van bármiféle szavazásnak, valamint kitartanak azon követelésük mellett, hogy iskoláikban határozatok meghozatala nélkül kerüljön bevezetésre a szlovén nyelv tanítása.” A magyar hatóságok azonban kitartottak a szavazás megtartása mellett, amit az egyes, szlovének lakta falvakban a következőképpen hajtották végre:

1. Rábatótfalun december 30-án Orbán Ferenc iskolaigazgató a faluban kihirdette, hogy a felsőtagozatosok szülei délután 3 órakor jelenjenek meg az iskolában, majd 5 percnyi időt adott nekik arra, hogy eldöntsék, milyen nyelven kívánják gyermekeik tanítását. A jelenlévő 39 szülő közül a magyar nyelv mellett kézfenn tartással 27-en szavaztak. Tudvalevően 10 szülő beleegyezése elégségesnek bizonyult a szlovén anyanyelv bevezetésére. A helyi tanítónő Pavlicsné szül. Szemenek Rozália és Gáspár Károly tanító a szlovén szülőket rokonai útján mégis arra kívánta rábírni, hogy továbbra is a magyar nyelv tanítása mellett foglaljanak állást.

2. Szakonyfalun Kocsis László iskolaigazgató december 31-én hirdette ki a szlovén nyelv bevezetésének lehetőségét. A lakosság kijelentette, hogy tiszta szlovének, azonban tartottak az esetleges retorzióktól.

3. Alsószölnökön is az iskolaigazgató hirdette ki a szlovén nyelv tanításával kapcsolatos nyilatkozat megtételének lehetőségét.

4. Apátistvánfalván Markovics Lajos plébános a szószékről hirdette ki a nyelv-tanulási lehetőséget. Udvarhelyi János iskolaigazgató december 15. és 22. között a tanulók szülei között lapokat osztott szét, hogy aláírásukkal igazolják gyermekeik nyelvtanulási szándékát. Azokkal a szülőkkel, akik a szlovén nyelv bevezetése

1. Arhiva Srbije, MIP. PA 1946., F-55.

mellett döntöttek, az iskolaigazgató közölte, aláírásuk érvénytelennek tekinthető, megemlítve, hogy gyermekeik álláshoz jutáskor ily módon hátrányt szenvednek. Flórián János határőr hadnagy Markovics plébánost megfenyegette a szlovén anyanyelv felkarolása miatt. Kozák János őrmester pedig azzal fenyegette meg az úgynevezett partizánokat, akik elismerik nemzetiségüket, és az anyanyelvi tanítást szorgalmazzák, azaz a miniszteri rendelet aláíróit, hogy átdobja őket a határ túoldalára.

5. Kétyölgyben dr. Végh Endréné tanítónő közölte, hogy ő Talber Ferencsel, Doncsec Ferencsel és Kovács Istvánnal nem taníthatja a szlovén nyelvet, s mindenki helyett eldöntötte, hogy a gyerekek nem tanulhatják a szlovén nyelvet. Szakonyfaluból a tanulók átjárnak tanulni Kétyölgyre, 19 szülő közül, 14-en aláírásukkal az anyanyelv bevezetése mellett döntöttek, de mindezeket nem vették figyelembe.

6. Egyedül csak Felsőszölnökön került sor 1945. december 30-án döntéshozatalra. A 239 közül 26-an az első lehetséges változat mellett döntöttek (szlovén tanítási nyelv és a magyar nyelv tantárgyként való tanítása). 189 pedig a másik mellett (ennek ellentétje), 27 szülő sem az első, sem pedig a második verzió mellett nem szavazott.

„Kérjük ezért az MSZAF központi vezetőségét, hogy a magyar szervek eme antidemokratikus eljárásáról értesítse az Ellenőrző Bizottságot és nyújtson be nevünkben a magyar kormányknál tiltakozást, valamint azon tanítókat, akik az eljárás ellen eljárak, távolítsa el az adott helységekből, és mentse fel állásukból.” Írja a lap.

A tarthatatlan iskolaiügy rendezését sürgető levél eljutott az anyanemzet hivatalos szerveihez, a Jugoszláv Külügyminisztériumba, mégpedig a Szlovén Néphatalom Elnöksége útján (1946. január 28-án), amely antidemokratikusnak, elfogultnak és tendenciózusan sovinszta eljárásnak ítélve a magyar hatóságok viselkedését a szlovén nyelvoktatás bevezetésével kapcsolatos szavazások lefolytatásában, tiltakozó jegyzék kíséretében elküldésre került a magyar hatóságoknak.²

Újabb, erőteljesebb lépések felsőbb szinten

A *Magyar Közlöny* február 20-ai számában közli az új rendeletet, amelynek 14. §-a előírja, hogy a magyar tannyelvű iskolákban, amennyiben legalább 15 szülő kéri, a tanulók anyanyelvét tantárgyként kell oktatni.

A MSZAF észrevételezésére, miszerint az anyanyelvi iskolákat minden külön szavazás nélkül kell beindítani, mivel ez így természetes és demokratikus, külön

2. Uo.

Felsőszölnök főutcája

engedélyeztetés nélkül Keresztury miniszter így válaszolt: „a demokratikus jogokért harcolni is kell, de legalább kérni kell azokat.”

A *Sloboda* cikkírója megállapítja, hogy az új rendelet jelentős előrelépést mutat, de végrehajtását cáfolja a miniszter aláírásával ellátott utasítás, amely az adott ígérettel és az alapvető demokratikus elvvel ellentétes, miszerint minden népnek joga van anyanyelvű iskoláira.”

Keresztury a küldöttség tagjainak tudtára adta: „A tanköteles nemzetiségi tanulóknak anyanyelven kell biztosítani az oktatást”.

„Szerb vallásfelekezeti iskolák még csak vannak és működnek, néhány kivételtől eltekintve, ahol hiányzik a tanerő. Ennél még rosszabbnak tekinthető a horvát iskolák ügye, mivel azok sajnos még ma sem léteznek, leginkább a tanítók hiánya miatt. Sajnos elmondható, hogy a tanítók hiánya következtében a horvát nyelvet, mint tantárgyat nincs, aki oktassa. (...) A minél előbbi sikerek érdekében elsősorban tanítókat kell képeznünk, amely csak egy tanítói tanfolyam beindításával valósulhat meg, ahol a nép tehetséges ifjai minél rövidebb időn belül beiratkozhatnak a népünk jövője szempontjából oly fontos hivatás elsajátítására.” – közli a *Sloboda*.

Közben újabb politikai lépések történtek.

„Ami az iskolákat illeti, beszélni fogunk Keresztury oktatási miniszterrel” (a Nemzeti Paraszti Párt tagja). „Te László (Rajk László – *a szerző megjegyzése*), vedd magadhoz az ügyet és beszélj Kereszturyval. Úgy tűnik, mást mond, és másként cselekszik” – közölte Rákosi Máttyás a Magyar Kommunista Párt főtitkára Cicmil ezredessel, aki 1946. április 16-án kereste fel a magyarországi horvátok, szerbek és szlovének sérelmei miatt, iskolaügyük rendezése érdekében.

A pécsi tanítóképző tanfolyam és tanítóképző iskola (líceum) megnyitása

A délszláv nemzetiség iskolaügye rendeződni látszott. A tanerő-helyzet megoldása érdekében a Művelődési Minisztérium 1946. júniusában tanfolyamot indít Pécsen, amelyre az ország különböző vidékein élő horvát, szerb és szlovén fiatalok jelentkeznek, szám szerint 45-en, írja egyik visszaemlékezésében a későbbi pécsi Szerb-horvát Általános Iskola igazgatója Babics Alajos, a tanfolyam hallgatója. A volt diák egykori tanáraitra is szívesen emlékezik vissza: „Fontosnak tartom megemlíteni a tanfolyam tanárainak önfeláldozó munkáját: „Hurguj Mária, Neduca Szteván, Póth István, Jancsics Nikola, Fehér Lajos és Faradiné”, külön a fáradhatatlan Franc Šebjanićet, akik megszerzett tapasztalatukkal és gyakorlatukkal mindenkor a hallgatók rendelkezésére álltak. Személyes odaadásukkal és példájukkal a tanfolyam hallgatóit arra ösztönözték, hogy elkövetkező munkájukban, a falvainkban eddig még nem tapasztalt tanuló-tanító közötti, főként pedig a nép és a tanító közötti kapcsolatokat építsék ki.”

Ennek előtte az un. első pécsi „délszláv líceumba” 1946. március 1-jén hét tanuló iratkozott be, öt tanár oktatott, akik iskolai tanulmányaikat még a háború előtt végezték, egy személyben ismerték a horvát és a szlovén nyelvet, de Jugoszláviából áttelepült, szerb-horvát, illetve szlovén nyelvet beszélő tanárok is voltak közöttük.

A TANJUG budapesti tudósítója az MTI hivatalos közlésére hivatkozva kiemeli, hogy „a nemzetiségekről való nagy gondoskodás újabb bizonyítéka a pécsi szerb-horvát nyelvű tanítóképző megnyitása”. A közleményhez az újságíró hozzáteszi, hogy „összesen csak 5 tanuló iratkozott be az iskolába, s a tanárok mind magyarok, akik nem tudnak jól szerb-horvátul, valamint, hogy az iskola nem tudja kielégíteni a jugoszláv kisebbségek igényeit.”

A budapesti *Sloboda* című újság közli, hogy a pécsi tanítóképző tanfolyam ünnepélyes megnyitóján Nemes József, a minisztérium kiküldött munkatársa többek között hangsúlyozta, hogy a tanfolyam hozzájárul a két nép közötti barátság elmé-

lyítéséhez. A résztvevők nagy számban jelentek meg a rendezvényen.

Az ünnepi tanévnyitón Jancsics Nikola, az iskola tanára többek között ezeket mondta: „Iskoláink megnyitásáért küzdünk azzal a céllal, hogy a Magyarországon élő délszláv népek anyanyelvi oktatásban részesüljenek, azon a nyelven, amelyet édesanyjuktól tanultak”.

Antun Rob, az AFSZ vezetője kiemelte, hogy már 40 helyen megnyitottak a délszláv iskolák.

Karlo Mrazović, budapesti jugoszláv követ a tanítóképző tanfolyammal kapcsolatban a következőket jelenti belgrádi feletteseinek:

„A AFSZ-nek sikerült elérnie, hogy az 1946-os év nyarán a kisebbségi iskolák tanítói szakképesítési tanfolyamát megszervezze. A tanfolyamra 44 kisebbségi hallgató iratkozott be, főként ifjak, középiskolai illetve általános iskolai végzettséggel. Az első kisebbségi tanítók képzését elősegítő tanfolyamot Pécsen tartották, s annak elvégzését követően, az 1946/47-es tanévben, már sokan kisebbségi iskolákban helyezkedtek el. A kisebbségi tanító-káderek képzése az AFSZ hatékony akciójának köszönhető, míg magyar részről megkísérelték a kisebbség iskolanyitási törekvéseit megghiúsítani. Rövid határidőt adtak a tanító-tanfolyamra jelentkezésre, ám köszönhetően az AFSZ közbelépésének, elegendő jelölt iratkozott be. A tanítói tanfolyam és a kisebbségi iskolák beindítására viszont nem állt rendelkezésre megfelelő oktatási anyag; a kisebbségi szülőket megfenyegették, amennyiben gyermekeiket kisebbségi iskolákba íratják, átadják őket a jugoszláv határon. A kisebbségi iskoláknak a legrosszabb tantermeket osztották ki, de volt úgy is, hogy nem kaptak helyiséget, emellett több helyen a tanító elhelyezése sem volt biztosított. (...)”

Antun Rob, a későbbiekben a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének (a későbbiekben MDSSZ – *a szerző megjegyzése*) 1946-ban Baján megválasztott első főtájkára egyik beszédében kiemelte, hogy a képzettséget nyert tanítók „motorikus erejét elsősorban a nemzetiségük iránti elkötelezettségük és hazaszereztetük adja”.

A három hónapos képzésben 1946. szeptember 15-re 40 segédtanító szerzett oklevelet.

Időközben az AFSZ délszláv tagjai a *Sloboda* helyett *Naše novine* című lapot jelentetik meg. Az új újság 2. számában (1946. október 2.) többek között hírül adja: „45 körül lenne az új tanítók száma, s ugyanennyi helyen még ezen a héten gyermekeink számára anyanyelvi iskolák nyílnak”, tehát délszláv tannyelvű iskolák.

A tanfolyamot végzetek közül hét szlovén tanítót találunk, akik már új szellemben és szellemisségben kezdtek munkához.

A tanfolyam résztvevője Alojzije Babić (Babics Alajos), garai származású tanító visszaemlékezésében így ír a pécsi napokról: “Az elmúlt 20 évre visszatekintve, minden túlzás nélkül állíthatom, hogy az 1946-os évet a magyarországi nemzeti ségek nemzeti kultúrája újjászületésének nevezhetjük, ugyanis hallatlanul nagy és jelentős eredményeket értünk el”. (*Narodne novine*, 27. szám, 1946. július 7.)

Vándor Gyula, a pécsi délszláv tanítóképző (líceum) második igazgatója *Napló*-jába feljegyezte, hogy a Vallás- és Oktatási Minisztérium 1946. novemberben hozott rendelete értelmében áthelyezték eme iskolába, s november 19-én igazgatójává nevezték ki. Előtte Póth István, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem későbbi docense látta el az igazgatói teendőket, aki állását fel kívánta mondani, mivel családja Budapesten élt, s Pécsen nem jutott lakáshoz.

Csuka Zoltán író és műfordító közvetítésével Bassola államtitkár üzenetében felkérte Vándort az iskola vezetésére, amit ő nem vállalt el. Hamarosan hivatalos utasítást kapott a szolgálat elvégzésére, az állás betöltésére. Ideiglenes igazgatói teendőket látott el, Fehér Ferenc volt a helyettese, míg dr. Farádi Lászlóné, Íjjasné és Merényi Rudi alkotta a tantestületet. Egy év elteltével a nevelői kollektívához csatlakozott Neduca István (Stevan) tanító. Ekkor szintén öt tanulója volt az iskolának. Az első osztályba Sranči Anna járt, a másodikba Bozsó Jolán, Gerbavec Jolán, Jakabovics Béla és Világos Margit. A második tanévtől Brcán Milka is beiratkozott a tanulók közé. Az 1947-48-as tanévben összesen 15 tanuló, nyolc leány és hét fiú tanult a tanítóképzőben.

Belgrádból is érkeztek tanárok: Naumović Milivoje és Đorđević Miroslav.

Az iskola a pécsi Kardos Kálmán utca 5. szám alatt, a második emeletén nyert elhelyezést, a Városi Oktatási Bizottság mellett, amellyel eredményes együttműködést folytattak. Így érkezett el az 1947-es tanév. Vándor Gyula iskolaigazgató fontosnak tartotta a legszükségesebb taneszközök beszerzését. A kollegák ennek érdekében minden tőlük telhetőt megtettek. A tantestület minden egyes tagja az órákra való felkészülést – megfelelő tankönyvek hiánya miatt – maga oldotta meg úgy, ahogy tudta. A felsőbb vezetéstől általános utasításokat kaptak, ám hiányzott a megfelelő tanterv.

A *Naše novine* 4. számában (1946. nov. 20.) „A Rába menti iskolapolitika („Šolska politika v Porabju”) címmel az alábbiakat közli: „Mindenképpen az utolsó órában vagyunk, hogy a magyar területi Rába menti iskolapolitika megváltozzon, – ahol az első szlovén tanítók készek erre – ezen gyökeres változtatásokat a Rába menti szlovének követelik, ám azt az igaz demokrácia is megköveteli.”

1947-ben került sor a második pécsi tanítói-tanfolyam beindítására, s Jugoszláviából új tanárok érkeztek, Julijana Vrčanic és Zvonko Skandali, valamint belgrádi tanárok Milivoje Naumović és Miroslav Đorđević személyében, akik Karlo Mrazović, jugoszláv követ közbelépésének köszönhetően érkeztek a baranyai fővárosba.

A szlovén tannyelvű iskolák 1947. áprilisában sem indultak be, amit a *Naše novine* is joggal sérelmez: „A Rába menti szlovén tanítókhöz intézett utasítások” című írásban olvasható: „A Rába mentén az iskolákban a mai napig sem folyik szlovén anyanyelvi oktatás... A Rába mentén kisszámú a szlovén néptanító, egyedül csak a Pécssett tanfolyamot végeztek vannak”, amihez nem kell külön magyarázatot fűzni.

Az 1945/46-os tanévben a Vas megyei szlovén települések iskoláiban nagy nehézségek közepette beindult a szlovén nyelvű oktatás (nem tannyelvű iskolákról van szó, az anyanyelvet tantárgyként oktatták!). Magyarországon a szlovén, valamint a szerb-horvát nyelvet 36 általános iskolában 1786 tanuló tanulta, ebből a horvát tanulók száma 943, a szlovén tanulók száma elérte a 743 főt – hat iskolában tantárgyként tanulták anyanyelvüket –, a többiek szerbek voltak.

Pécssett az 1947/48-as tanévben beindult a négyéves Szerb-horvát Tanítóképző Iskola, valamint megjelent az első anyanyelvi ábécés tankönyv, amelyet továbbiak követtek.

Elmondható, hogy 1947-ig a pécsi tanítói tanfolyamot 60 hallgató végezte el, akik közül 44-en 51 (egy másik adat szerint 53) településen 954 (egy másik adat szerint 1000) délszláv tanulót tanítottak anyanyelvükön tannyelvű iskolákban. Emellett 1947-ben összesen 21 délszláv szakos hallgatója volt a pécsi Tanítóképzőnek.

Nevezett tannyelvű iskolákat, az adott iskolák „igazgatói kérésére”, 1961-ben az illetékes hatóság megszüntette, s napjainkra csak néhány maradt fenn közülük.

A harmadik tanfolyam megszervezése szintén Pécssett történt 1948-ban, amelyet nem tartottak meg a sztálini Tájékoztatási Iroda határozatának bejelentése miatt.

A tanfolyamot végzett tanítók közül többet „titóista,” azaz Tito-barát, a magyar kormány szemében üldözendő magatartásuk miatt börtönbüntetéssel sújtottak, s többnyire csak 1953-ban szabadultak, a MDDSZ vezetőségét bebörtönözték, azonban a jugoszláv szerveknek néhányukat sikerült kimenekíteni az országból, így többek között Antun Rob főtitkárt is.

A hazai délszlávnak nevezett oktatás csak 1957 után áll helyre, ám a múlt század hatvanas évektől kezdődően azonban új – nemzetiségi részről nem kívánt korszak kezdődik –, nevezetesen az anyanyelvi iskolák felszámolása, különös tekintettel a bácskai falvakban működő iskolákra.

Legvégül nem lesz túlzó megállapításunk, amikor kimondjuk, hogy a magyarországi horvát, szlovén és szerb iskolaügy valójában Mária Terézia iskolai reformját követően 1907-ig folyamatában egységesnek és megfelelőnek tekinthető, a későbbi kor továbbra sem mentes az asszimilációs törekvésektől és azok mindennapi gyakorlatától, napjaink felemás megvalósításáig.

BURJÁN ISTVÁN

Boldog névnapot...

*Kedves Pista bátyám, magam is azt mondom,
Éltesse az Isten sok friss egészségben.
Mind egy szép rózsaszál virágos kertben
Virágozzék István szentek seregében!*

István és János a leggyakoribb keresztnévek közé tartozik a magyar nyelvterületen. Egybe esnek a karácsonyi ünnepekkel, így valójában a karácsonyi ünnepkör folytatásaként vannak jelen. Az István napot ebből kifolyólag általában karácsony másnapjaként emlegetik. A köszöntő versikék igen sok változatban fordulnak elő, sőt más névvel helyettesítve, más névnapokon is énekelték. A szövegek részint népi eredetűek, részint műköltői vagy félnépi alkotások, de gyakran a deákos költészet stílusa is megtalálható bennük. A falusi zenészek is felkeresték az Istvánokat és zenével köszöntötték őket. Ez különösen Vörösmarton volt szokásban amikor a megboldogult Tatai Elemér a mindannyiunk által kedvelt és szeretett cigányprímás vezetésével hajnalban bejártuk a falut és sok boldogságot kívántunk minden Istvánnak és Jánosnak. A köszöntők általában valamelyik pincében végződtek jó hangulatban.

István az első vértanúhalált szenvedett szent. Az első diakónusok közé tartozott, akik segítve az apostoloknak hirdetni az ígét, önállóan prédikáltak. Mivel Istvánt egy alkalommal félreértelmezték, s az egyik legnagyobb bűnnel, az Úr káromlásával bevádolták a jeruzsálemi Zsidó Tanács előtt. István védőbeszédében hosszan vázolta a zsidó nép történetének főbb mozzanatait, bizonyítva, hogy a választott nép tagjai már többször is kételkedtek a Megváltó eljövételében. A tanács elítélte, hagyomány úgy tartja, hogy a damaszkuszi kapu közvetlen közelében történt az ítélet végrehajtása, a kornak megfelelően, halálra kövezték. István volt az első, aki Jézus Krisztus hitéért vértanúhalált szenvedett. Ünnepe éppen azért került közvetlenül Jézus Krisztus születése-karácsony-másnapjára, mert vértanúként is ő követte elsőként Krisztust. A vértanú szent Istvánt a győzelem jelével, palmaággal, köntösében pedig kövekkel szokták ábrázolni.

István vértanú tisztelete 415-ben kezd bontakozni amikor a legenda szerint egy gazdag konstantinápolyi pár kápolnát emelt István földi maradványai fölé. A férj meghal és a szent diakónus mellé temetik. Később az özvegy visszatér hazájába,

Szent István

és szeretné magával vinni férje földi maradványait. Az asszony tévedésből István csontjait viszi magával. A tengeren a nekivadult ördögök nagy vihart támasztanak, de István „szelleme” megfélemlíti őket, és lecsillapítja a vihart. Ez a római legendarészlet érteti meg velünk, hogy István vértanú tisztelete éppen ereklyéinek megtalálásával a mediterrán világban kezd először kibontakozni. Templomok és városok védőszentje lesz. Idővel kultusza Nassauból kiindulva Közép-Európában is teret nyer, így a székesegyház és az egyházmegye védőszentje lesz, ezt hirdeti a bécsi Stephansdom is. Tisztelete eljut hazánkba, amikor Géza fejedelem fiának az István keresztnevet választja, hogy uralkodói méltóságában és kötelességeiben akár a vértanúságig állhatatos legyen. Más nézet szerint az István nevet Sarolt, Vajk

Keresztelő János

édesanyja választotta fiának. Az ő édesapja, Gyula ugyanis Bizáncban megkeresztelkedve, az István (Stephanos) nevet kapta.

István-ereklyéje volt Csatár bencés apátsági templomának és István vértanú oltalmába ajánlották Kő bencés apátságát (1198) is.

Az Egyház legelső vértanúja eleinte a jó halál védőszentje volt. Tiszteletére sokfelé temetőkápolnát szenteltek. Miután úgy kövezték meg, patrónusa lett a kőműveseknek, kőfaragóknak, parittyázóknak is. Idővel István vértanú szakrális tekintélyét a magyarság körében mindinkább István király örökli.

A történelmi Magyarország peremvidékein lelhetők fel olyan népszokások, melyek a vértanú Istvánhoz köthetünk. Így a szlovéneknél István a lovak patrónusa. A lovakat megszentelték, szokás volt a szertartásos lovaglás is. Feltételezik, hogy a szent valamilyen pogány istenség szerepét váltotta fel. Ezen a napon vizet és sőt szenteltek. A sőt aztán széthintették a földeken, adtak az állatoknak, de félre is tettek belőle, hogy gyógyszerként használják az embereknél és az állatoknál.

*Szent Jánost a Krisztus annyira szeretete,
Hogy a végvacsorán maga mellé vette,
És fejét mellére, áldott szent testére
Lehajtani megengedte.*

Szent János a tizenkét apostol közül a legfiatalabb. A gyakran idézett mondás szerint János volt az a tanítvány, akit Jézus szeretett. Ebből arra következtek, hogy János Jézushoz különösen közel állt, az utolsó vacsorán ő hajtotta fejét Jézus keblére. Szintén az utolsó vacsorán, az általa kiürített pohár a megdicsőüléshez vezető szenvedés elfogadását jelentette.

János halász volt, esküvőjét hagyva beállt az apostolok közé és Jézust választotta jegyesévé. Jézus az ő oltalmába ajánlotta anyját. A legenda szerint Aristodemus pogány pap méregkelyhet adott Jánosnak, aki keresztet vetve rá megáldotta és kiitta azt, ám nem esett baja. Domitianus keresztényüldöző elfogatta és a legenda szerint forró olajba dobatta, ahonnan János sértetlenül jött ki. Erre a görög Patmosz szigetére száműzte, ahol megírta a Jelenések könyvét. Nerve császár idejében visszatért Efezusba, ahol megírta evangéliumát. Halála előtt látomásban volt: Jézus maga hívja meg legkedvesebb tanítványát a mennyei lakodalomba, és nagy fényesség közepette viszi magához a mennyek országába. Halálának napja szeptember 26., de - mert János legkedveltebb tanítványa volt Jézusnak - az egyház december 27-én emlékezik meg róla.

A naphoz a borszentelés szokása fűződik. A szentelt bornak mágikus erőt tulajdo-

nítottak, embert, állatot egyaránt gyógyítottak vele.

A Szent János áldása, vagyis a borral való köszöntés, eláldás, áldomás már a 12. századi lovagi udvarokban búcsúzkodásnál, csatába indulás előtt itták. Halálraítéltekkel is itatták. A középkorban a szentek ünnepén a hívek bent a templomban fogyasztották a szent tiszteletére. Az Egyház ugyanis bölcs mérséklettel arra buzdította híveit, hogy ne a pogány istenekre, hanem az Oltári Szentség tiszteletére emeljék poharukat. Ezért magát a bort is megáldotta. A bort a pap a miséken Krisztus vérévé változtatja át, illő dolog tehát, hogy illedelmesen fogyasszák. Az áldomásból hamarosan, még a gótika elején szentelmény lett, amely az egyházi év liturgiájába is belekerült, János evangélista napjához rögződött.

A borszentelés hagyománya és gyakorlata általában a borvidékeken maradt fenn legtovább.

Göcsejben hordóba öntik. Itatják tévelyedett emberrel, gyerekekkel is. Ha a marhát megrontották a bort vízzel vegyítik s a beteg jószág hátát kereszt alakban locsolják. A tehén fájós tőgyét húzogatják meg vele.

Kiskanizsán a szentelt borral kimennek a hegyre és minden hordóba öntenek belőle, a szavak kíséretében: „Szent János áldása maradjon benne ebben a drága borban, hogy meg ne ártson a Jézust dicsérőknek!”

Sok helyütt a vetőmagot szokták vele kereszt alakban meghinteni, de magát a vető abroszt is szentjánosborral hintik meg. Általában, mint tisztos házi orvosságként kezelik. A nép ájulás és fejfájás ellen a fejet dörzsöli vele, de jó fülfájásra is.

A baranyai némettség körében nemcsak a családtagok isznak a szentelt borból, hanem a jószágnak is adnak, sőt a kútba is öntenek belőle, hogy a víz ne okozzon betegséget.

A Hajós környéki némettség így ünnepel: a hazahozott szentelt borból nyakfájás ellen minden családtag iszik egy kortyot. Öntenek belőle a kútba, a marhaitató vályúba is. A gazda a szentelt borral meghinti szőlőjének négy sarkát is.

Zalai magyar helységekben karácsonyeste egy üveg bort az asztra tesznek, de nem isznak belőle. Ez az angyalok bora. Ezt viszik el János napján a templomba megszenteltetni. Utána a család minden tagja húz egy kortyot belőle, majd orvosságul teszik el. A gazdasszony az újév napján süített kalácsba is tesz, hogy a családot az új esztendőben minden baj elkerülje. A jó borivók tréfásan azt is szokták mondani, hogy aki ezen a napon elmegy a kocsmá mellett és nem tér be inni egy pohárával, az Szent János átkába esik. A rendes borosgazda, amikor évközben a pinceajtót bezárja, a kulccsal keresztet vet rá és ezt mondja: Szent János áldása maradjon ezen a hajlékon úgy, mint az elmenőn!

A vörösmarti pincesorban a temetést követő halotti toron először a megboldogult számára öntenek bort, és pedig pár cseppet az anyaföldre. Az áldásba belefoglalják a megboldogult keresztnévét.

*Szent Jánosnak szép kegyes áldása,
Szálljon ezen tisztességes házra,
Mint régenten Úr Jézusé szállt apostolokra,
Úgy szálljon le mireánk is édes mindnyájunkra.*

A Szent János áldását a régi úri társaság, a polgárság, de a jeles falusi gazdák is búcsúzáskor így bontottak asztaltársaságot: „Igyunk meg a Szent János áldását!”, „Na, még a Szent János áldását!”

A szlavóniai Kórógy református népe János-áldás névvel illeti. Aki pincézéskor az utolsó pohár előtt elment, vagy lerészegedett, a gazda az elmenőt kissé ironikusan így jellemzi: nem várta meg a János áldását!

MŰVÉSZET

BURJAN ISTVAN

Viktor Vasarely

November 12-én a rijekai Kortil Galériában a pécsi születésű Viktor Vasarely műveiből nyílt kiállítás, mely átfogó képet ad a művész 1930 és 1975 közötti időszakáról. Az Op-art atyjának és a 20. sz. egyik legjelentősebb művészenek 40, különböző technikával készült műveiből készült válogatást láthat a nagyérdemű rijekai közönség. A kiállított remek a Pécsi Janus Pannonius Múzeum gyűjteményét képezik. A kiállítás kurátora Sárkány József kimondottan a galéria terét is figyelembe véve állította össze a kiállítást, a múzeum több mint 400 darabos gyűjteményéből.

A megnyitón a vendégeket Jolanda Todorovic, a galéria vezetője köszöntötte, majd Dr. Fabényi Júlia a Janus Pannonius múzeum igazgatónője ismertette Vasarely munkásságát. A kiállítást Györkös Péter, zágrábi magyar nagykövet nyitotta meg. A megjelenteket a horvát kulturális minisztérium nevében Goran Crnkovic az állami levéltár igazgatója, Rijeka város nevében pedig Veljko Obersnel polgármester köszöntötte. A kiállításon jelen voltak a rijekai magyar egyesületek képviselői is. Az egyesületi tagok képviselőiben Radonic Margit a pécsi vendégeknek egy idegenvezetést tartott a város nevezetességeiről.

A pécsi Vasarely múzeum gyűjteménye több mint 400 db-ból áll. Napjainkban e kollekció a legteljesebb az egész világon. Elmondható, hogy a művész minden alkotói korszakából megtalálhatók a legjelentősebb művek, mondta Sárkány József. A gyűjtemény 1968-ban jött létre, amikor Vasarely szülővárosának, Pécsnek adományozott 42 grafikát. E művek képviselték a nyugati művészeti irányzatot ezekben az időkben a keleti blokk országában. Miután Vasarely látta milyen sikerre van a fiatal művészek körében és rövid idő alatt számos követője is akadt, elhatározta, hogy újabb műveket ad szülővárosának. 1974-ben újabb, ám most még számosabb alkotását adományozta Pécsnek. 1976-ban mindezek után Magyarországon először Pécsen megnyitották a Vasarely Múzeumot. Ugyanezen évben létrejött a Vasarely Alapítvány Aix-en-Provenceban. Mind ez előtt hat évvel Gordesban megnyílt a Vasarely Múzeum. Ám a Múzeum időközben megszűnt mivel nézeteltérésre került sor a művész és a francia állam között. Vasarely e nézeteltérést annyira a szívére vette, hogy visszaadta Franciaországnak az időközben elnyert Becsületrendet.

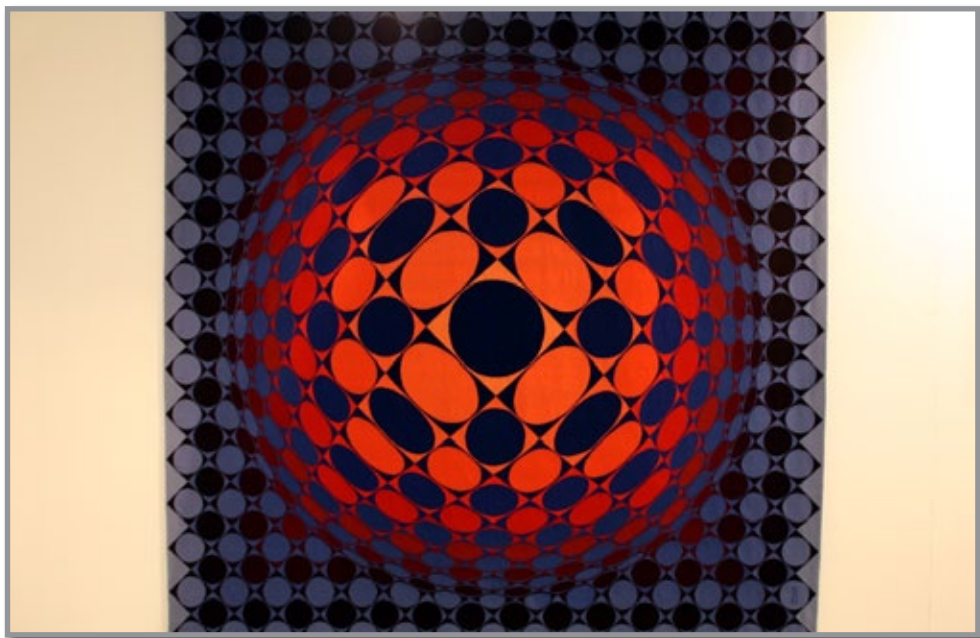
Bár Vasarely 1930-tól Franciaországban él és alkot egész haláláig 1997-ig, mindig büszkén vallotta és hangsúlyozta, hogy magyar. Ám van egy érdekesség, egy titok

az életében, mivel végig azt állította, hogy 1908-ban született az enciklopédiákban így is szerepel. E kis titokra csak nem rég derült fény, mikor 2008-ban készültünk a századik születésnapját megünnepelni ez ügyben unokájával is felvettük a kapcsolatot, aki majdhogynem szemrehányóan mondta, hogy kifutunk az időből mivel Vasarely 1906-ban született. Ezután gyorsan átnéztem a levéltári adatokat és tényleg kiderült, hogy az unoka tudja jól a születés dátumát. Ezt a némi nemű csalást tekinthetjük a művész hiúságának, mondta Sárkány József művészettörténész.

Victor Vasarely szakmai életútjának legtöbb ismertetése az 1927-es Podolini Volkman szabadiskola akadémista stúdióiban, majd az 1928-1930 közötti, a Bortnyik Sándor vezette Budapesti Műhelyben folytatott tanulmányok említésével indul. Hangsúlyt az utóbbi képzés kapta, nem véletlenül, hisz Bortnyik Sándor a magyar avantgárd nemzetközileg ismert alakja, a weimari Bauhaus hallgatója, a Bauhaus szellemiségének magyarországi agitátora volt. A lakásában folyó stúdiók lépcsőzetesen egymásra épülő, racionális terv szerint folytak. A tantervben jól felismerhető a Bauhaus tanárainak, Gropius, Van Doesburg, Moholy-Nagy László, Mondrian, valamint a De Stijl hatása. Elemezték a konstruktivizmus mértani alapelveit épp úgy, mint Wilhelm Ostwald elméletét a négy alapszínről. A korszerű, közösségi művészet, egy új ösztönművészet megteremtéséért dolgoztak, mely rendszerben a mesterember, a mérnök és a művész tevékenysége szorosan összefüggő egységet alkot.

Ezzel a gyakorlati és szellemi háttérrel felvértezve utazott 1930-ban Párizsba Vasarely, ám művészetében hosszú évekre rejtve maradtak a Bauhaus elvei, alkotói módszerei. Távol tartotta magát a korai harmincas évek Párizsának modern művészeti törekvéseitől, így a legerőteljesebb csoportjától, az Abstraction- Creation-tól is, holott annak tagjai között számos honfitársa volt. Nagy reklámügynökségek számára készített plakátokat, gyógyszergyártó cégeknek piktogramokat, címkéket, amelyek biztos anyagi jólétet teremtettek számára. Kevés festményt alkotott, ezek kezdetben szelíden szürreális-szimbolikus, illetve –váltakozva– dekoratív, geometrizáló kompozíciók voltak.

1947-ben gyökeres fordulat következett be festői munkásságában. A formák lehátarolttá váltak, a pasztózusan, az ecset nyomát is rögzítő, a festék anyagának eltérő vastagságából adódó festői hatást is felhasználó módszert szigorú, egynemű szín-síkok, homogén, egyenletesen festett felületek alkalmazása váltja fel. E korszakát a motívum megtalálásának a vágya irányította, a saját alkotói nyelv, karakter kiala-

kulásának időszaka volt ez. Megfigyeléseit, terveit számtalan vázlatban rögzítette, amelyek közül sokat csak évekkel később valósított meg. Kutató tevékenysége során épp úgy figyelt a természet formáira - Belle Isle korszak hullámverte, vízmos-ta, lekerekített köveire mint az épített környezet konstruktív elemeire – Gordes, francia középkori kisváros épületeinek „kristályos” kontúrjaira, vagy a párizsi metró „Denfert” megállójának hajszálerekkel finoman szabdaltságra. Tanulmányozta Josef Albers optikai-pszichológiai jellegű művészetét, nagy hatást gyakorolt rá a 19. század végi pszichológiai kutatások részeként ismertté vált Gestalt-elmélet, amely a látás és a tudat sajátos viszonyrendjét, működését értelmezi.

„...Ugyanaz a nyílás – kívülről nézve – kifürkészhetetlen, testetlen fekete kockának tűnik. A kíméletlen nap tűzében fürdő dél-francia városok és falvak ellentmondásos perspektívát fedtek fel előttem. A szem sohasem tudja az árnyékot a falsíktól világosan megkülönböztetni: a síkok és az üres terek összekeverednek, forma és héttér váltja egymást. Egy háromszög itt rombuszszal olvad össze balról, ott trapézzal jobbról, egy négyzet felugrik, vagy hirtelen lecsúszik, aszerint, hogy sötétzöld folttal vagy egy darab halványkék éggel párosítom össze. Megnevezhető dolgok ily módon alakulnak absztrakciókká és kelnek önálló életre.” – írta 1948-ban.

1951-ben a Denise René Galériájában megrendezett *Formes et couleurs murales* kiállításon mutatta be *Photographismes* címmel azokat a nagyméretű vetítéseket,

nagyításokat, amelyeket tus és ceruzarajzairól készített (*Naissance sorozat 1951.*) Újra élte a gyermek rácsodálkozását a mullpólya struktúrájára, vagy a párás ablaküvegre ujjal húzott rajzok játékát, amikor felfigyelt az egymásra helyezett pauszpapíron lévő rajzok apró elcsúsztatásával keltett vibrálás dinamizmusára. Különösen a nagyméretű festményein *Sophia-111 (1952)* hat lenyűgözően a fehér alapra festett fekete vonalháló vibráló, szemet irritáló kontrasztja. Döntően ezek a rácsodálkozások adták Vasarelynek a meghatározó impulzust op-art és a kinetikus kompozíciói létrejöttéhez.

Megragadta a pozitív- negatív nagyítások erőteljes kontrasztja, hatalmas lehetőséget látott a fekete- fehér, az igen-nem bináris egységként kezelésében. Akár, mint a morze rendszer pont- vonal- pont, ti- tá- ti jeleinek végtelen variációja, vagy napjainkban a számítógépes rendszerek digitális nyelve, amely képes korlátlan üzenetek továbbítására, rögzítésére, oly elv alapján hozta létre az ő sajátos vizuális nyelvét.

Vasarely művészetének kiteljesedése 1954 után következett be. Ennek mérföldköve volt a Vasarely által kezdeményezett, s Denise René Galériájában 1955 áprilisában megrendezett „Mozgás” (*Le Mouvement*) csoportos kiállítás, amelyen a gondolat két úttörője, Marcel Duchamp és Alexander Calder mellé Vasarelyvel együtt oly fiatal művészek is felsorakoztak, mint Jesus Rafael Sotó, Nicolas Schöffer, Jan Tinguely. A kiállításhoz kapcsolódóan *Sárga kiáltvány* címmel jelentette meg manifesztumát. Ebben fogalmazta meg a kinetizmussal és a plasztikai egységgel, a mértani alapelemek szeriális elrendezésén alapuló képi nyelvvel kapcsolatos gondolatait. Itt tesz hitet először a művek sokszorosíthatóságának és széles körben történő terjesztésének a szükségességéről.

Taymir II. (1956) című festmény a kinetikus irányzat példaértékű darabja, a *Noir et blanc* (Fekete- fehér) sorozat kiemelkedő alkotása. Korszakos, szintetizáló mű. Struktúrájában ott van a korai művek karaktere, a párhuzamosan futó vonalak vibrálása, amelyekből a *Naissance* sorozat grafikáin figyelhető meg a továbblépés az absztrakt téri struktúra felé. Új elemként jelentkezik azonban a különböző térréteget kijelölő, egymásra vetített, egymás fölött elcsúsztatott síkok rendszere (*Aquia 1-2, 1955*), amelyek széttördelik, kisebb-nagyobb egységekre osztják a kép síkját. A kompozíción belüli, csúcukra állított négyzetek, háromszögek bizonytalan kapcsolatban állnak egymással és a viszonyításul szolgáló alapsík szabályos, párhuzamos vonalstruktúrájával. Mind ennek következtében pedig, a néző egy olyan vizuális, optikai erő hatása alá kerül, amely megakadályozza a mű „nyugodt”, egyidejű szemléletét. A tekintet kényszerű erővel vált az egyik formáról az újonnan felfedezett, korábban rejtőzködő elemre, miközben az érzékelő térsíkokat váltva, új és új

kompozíciós kapcsolatokat fedez fel.

Az Op-Art – Malevicsnek hódoló - fekete-fehér, pozitív-negatív megoldásait 1960-tól színes struktúrák váltották fel. A permutációs sor geometriai elemei is újakkal bővültek, a sorozat variációs lehetőségei rendkívül megsokasodtak. A Vasarely által kidolgozott és sokirányúan alkalmazott rendszer iskola-, és irányzatteremtő lett. A kinetikus korszak vibráló kompozícióinak egyik fő célja az idő, a mozgás – egyúttal az idő, mint a negyedik dimenzió -optikai érzetének keltése volt. Vasarely műveinek másik jelentős része a tér, a geometriai alaptest tömegének mind hihetőbb, ugyanakkor két- vagy több értelmezési lehetőséget is lehetővé tevő megjelenítését célozta. Ennek megvalósulása érdekében kihasználta a formákban és a színekben rejlő lehetőségeket. Alkalmazta a hideg-meleg színek és a sötét-világos kontraszt téri hatását, kiaknáztta a klasszikus vonalperspektívában, az axonometrikus vetítési rendszerben, vagy épp a Kepler kockában (*Meh-III-A, 1967*) rejlő adottságokat. A *Vega - Arl (1968)* és a *Vega Bleue (1968)* képek a témakör színekkel gazdagított megoldásait mutatják. Előbbi kiemelkedő félgömbjének illúzióját a kép szélétől befele narancsból lilába mélyülő háromszögekből álló mezővel határolt, a kép közepét kör alakban beborító, fekete-fehér, fokozatosan csökkenő átlójú rombuszok sora, utóbbinál e hatást két szín, a kék és a szürke sötét-világos tónusainak ereje,

valamint a középpontban lévő négyzetforma minden irányba történő torzulása hozza létre, erősíti.

A nagy méretű vetítések felerősítették a perspektivikus torzítás érzéki csalódást okozó hatását. Azt a jelenséget, amikor az összefutó vonalak mélységet, az egyre keskenyebb oválisokba forduló körsor ívelt felületet, a rombusz-sorba váltó négyzet ferde síkot jelez. A rijekai kiállításon a falikárpitokon mutatják lenyűgöző erővel e hatást. A Tabard műhely szövöcmestere által kivitelezett művek magas fokú szintézisét adják az évszázados hagyományokat megőrző aubussoni gobelinnek, s az ötvenes évek új művészeti törekvéseket képviselő Vasarely kompozícióknak.

E 7 – 8 négyzetméteres művek méretükkel uralják a teret, s rabul ejtik a nézőt. A grafikai lapokon és kisméretű tempera képeken alkalmazott megoldások általuk, bennük hatnak igazán. A művek többsége az illuzionisztikus térről szól. Ellenállhatatlanul vonzza tekintetünket a mélység irányába a *Vonal- Fegn* alagútja, s meggyőző erővel domborodik felénk a *Vega-Sakk* hideg-meleg, sötét-világos kontraszthatásra épített kompozíciójának kék-vörös félgömbje, melynek erejét növeli a középpont köréből kiinduló, a felületen végighúzó, fokozatosan torzuló oválisok sora, valamint a csökkenő átlójú rombuszok rendezett halmaza.

Vasarely kedvelt és gyakran használt motívuma volt a félgömb, ugyanakkor az 1970 körüli éveket a „*hódolat a hatszögnek*” címmel is jellemezhetjük. Így írt erről: „*Ez a négyszögtől oly különböző forma, mely tökéletesen zárt a maga struktúráján belül, nem engedelmeskedik a síkparalellizmus törvényeinek. Érdekes módon ez a hatszög hamarosan kockává is változott, méghozzá perspektivikus, labilis, úgynevezett Kepler-kockává. Ugyanis három egyenlő nagyságú rombuszra osztható. Ezeket a rombuszokat csupán ki kellett színezní, s a kocka már előttünk is áll, egyre szaporodik és újabb sejthálózatot teremt....A struktúra ezzel egy csapásra dinamikusabb, de vizuális értelemben labilisabb is lett. Valójában hipotetikus perspektívák egymásra montírozásáról van itt szó: minden elem beleviszi a maga ambiguitását, így aztán a kinetizmus jelen esetben roppant bonyolulttá válik. Úgy is mondhatnánk, személyen-vestő perpetuum mobilét hoztam ezzel létre.*”

E sejthálózat teremtésre és burjánzásra kiváló példa az *Ambigu-B* (1970) festmény. Megmutatja, hogy a Vasarely által alkalmazott kompozíciós módszer mily kiválóan alkalmas a néző elbizonytalanítására még akkor is, ha csak egy többszörösen törtvonalú négyszöghasáb téri helyzetének a megítélése a feladat.

A *Sonora-Do* (1973) a művész késői, érett alkotása. Az általa „*plasztikai egységnek*” nevezett rendszer egyértelmű, világos prezentálása. Tiszta, végtelenül leegyszerű-

sített kompozíció, mely nem kíván egyebet láttatni, mint egy adott színű négyzet és a benne lévő körlap vagy rombusz színének és formájának egymásra hatását. Végérvényesen szakít a műtárgy évezredes misztifikációjával, hűvös, személytelen tudományos tézis. Vasarely így nyilatkozott erről: „Az általam létrehozott *Plasztikai Egység* kettős értékű: egy kék *háttérnégyzet* például organikusan magába foglal egy nálánál kisebb piros *formanégyzetet*. A kutatási technika tizenöt háttér-forma meghatározott rendjén alapul, amely papírból mechanikusan kivágott húsz élénk színből és hat szín (piros, kék, zöld, mályva, sárga, szürke) árnyalataiból tevődik össze, amelyek a legvilágosabb (1. számú) tónustól a legsötétebb (15. számú) tónusig ívelnek. Ezek a kivágott elemek mozgathatók, következésképpen könnyűszerrel permutálhatók. 15 háttérforma 90 tónussal az egységeken belül, s ugyanennyivel közöttük gyakorlatilag végtelen számú kombinálási lehetőséget eredményez. A betűkkel és számokkal könnyen kódolható színformák, melyek a *plasztikai egységeket* alkotják, ezáltal programozhatóakká is válnak, s egy csapásra bevezetik a képzőművészetet a kibernetika világába.”

Kiterjedő-összehúzódo egyetemes struktúráknak nevezte utolsó korszakában készült műveit. *Bach Album* a zenetörténet egyik legnagyobb alakja előtti tisztelgés. Hódolat, ám ugyanakkor hivatkozás is. Meggyőződés, Vasarely példát merített Johann Sebastian Bach virtuóz variációiból. Abból a képességéből, hogy képes volt egy egyszerű témát végtelen változatban feldolgozni, előadni. Úgy gondolom, Vasarely számára a zene a legközelebbi művészeti terület volt, hisz az matematikailag épp úgy értelmezhető és leírható, mint saját művészetének rendszere. Az album több grafikai lapján megfigyelhető a korábbi szigorú, centrális vagy derékszögű koordináta-rendszerbe szerkesztett, zárt kompozíciós rend fellazulása, barokkizálódása (*So-So*, *Em-Ce*). A szem gyönyörködtetése, a vizuális élmény, mint önérték, immár célként jelentkezik. Az album egyik lapja a *Rey-Tey*, ugyanakkor sajátos példája Vasarely címadásának is. A cím egy magyar szót takar, „rejtély”, amely ugyan pontosan utal a mű lényegére, - a néző mozgása, az ezüstsínű fóliára eső/ visszaverődő fény változása miatt a mű struktúrája, képe folyamatos változásban van, újabb és újabb ábra keletkezik – mégis értelmezhetetlen, önmagában is titok a magyarul nem tudó olvasó, néző számára.

Vasarely hirdette a műtárgy, a művészet demokratizálását. Egyedi műveiről szita-nyomatok ezreit készítette, amelyek révén elérhetővé, megvásárolhatóvá tette az újabb és újabb változatban megjelenített kompozíciókat. Gondosan összeválogatott lapokból albumokat állított össze, amelyekben hol a forma absztrahálásá-

nak állomásait, önnön alkotói küzdelmét mutatta be, hol egy- egy adott témában, motívumban rejlő gazdagságból villant fel változatokat. Művészete az absztrakt konstruktivizmus stíluskörébe tartozik. Formanyelve a szintetikus kubizmus kompozíciós eredményeiből táplálkozó korai konstruktív irányzatokkal rokon. Szellemiségében a Bauhaus társadalmasított művészetfelfogása épp úgy felfedezhető, mint a negyvenes – ötvenes évek Franciaországa elkötelezett művésze, az „artiste engagé” (Jean-Paul Sartre) gondolata. A nemzetközi sikerek, a számos díj, kitüntetés ellenére is többször hangot adott csalódottságának. Nem akart tudomást venni arról, hogy a nagy társadalmi eszmék kora véget ért. Magányosan vívta harcát a művészet „közkinccsé” tétele érdekében annak reményében, hogy ez „minden biztonnal az emberi sors jobbá tételét eredményezi”. A modellezhető és matematikai képletekkel is leírható, ipari méretekben is sokszorosítható művek alkotója a század tízes- húszas éveinek romantikus, humánus, szocialista gondolkodású művészeinek szellemi örököse, kései társa volt egy individualizált világban. (Sárkány József)

LITERATURA

KARINTHY FRIGYES:

A kályha mindenkire meleg

Azelőtt tudniillik mindig fáztam. Tízéves koromig az anyám egy kád hideg vízben tartott, attól való félelmében, hogy beszáradok neki. Később itatóspapírba csavarva odaadott apámnak, aki növénygyűjtő volt, lepréselt, és beletett a herbáriumba, ilyen cédulával: „Egzotikus, északi növény, közönséges néven: poeta.” A herbáriumban pókokat és pirított árnyékot ettem, paprikás penészgombóccal. Közben több verseskötetemet jelent meg, és egy filozófiai értekezésem az érzelmi életről.

De tudniillik a kezeim mindig össze voltak gémberedve, és a szájamon mindig párafelhőt fújtam ki, és az egész arcom kék volt. Akik hozzámnyúltak, utána mindig a kezükre leheltek. Megkérdeztem egy orvost, aki hosszasan megmagyarázta, hogy úgynevezett „fázás” című betegségben szenvedek, mely onnan magyarázható, hogy hófokom igen alacsonnyá hanyatlott a penész-evéstől.

Ekkor történt, hogy egyszer egyedül maradtam.

Abban az időben nagyon el voltam keseredve, mert rájöttem, hogy a ruhám nem irántam való vonzódásból és ragaszkodásból maradt meg rajtam, hanem azért, mert begomboltam elől, és így nem tud lecsúszni. Ha le tudna csúszni, biztosan lecsúszna, és én végleg megfagynék meztelenül. Ez a megismerés igen rossz hatással volt rám, és Schopenhauer álnév alatt hosszabb értekezést írtam „A halálról és az élet semmiségéről” címen.

Egyedülmaradásom egy szobában történt, ahol egy cserép krizantém állt az asztalon. A szoba egyik sarka felől különös hullámok jöttek felém, és a mellényem alá bújtak. Odamentem, és egy barna négyszögűt láttam ott, két tüzes szemmel, amik nevettek. Bemutatkoztam, ő nem felelt, de a két tüzes nyíláson láttam, hogy Kályhának hívják. Leültem mellé és felolvastam neki „Végtelen vágy” című

pályadíjat nyert költeményem.

Egy idő múlva láttam, hogy a két tüzes nyílás elborul; egyidejűleg olyan kellemes zsibbadás fogott el, hogy egy percre szinte azt hittem, levehetném a mellényemet. Elbámultam, és ránéztem a Kályhára: rájöttem, hogy ő küldi felém a hullámokat, melyekről könyvekben olvastam, hogy Melegnek hívják őket. Ismeretlen, mámoros érzés fogott el és rajongva szóltam a kályhához:

- Hát megértetted a versemet?

Újabb és heves hőhullám áradt felém, és én felujjongtam a boldogságtól.

- Megértett engem, és meleg hozzám - mondtam. És sírtam.

Másnap eljöttem Hozzá megint: ugyanazon a helyen találtam, hű volt hozzám, várt rám. De a tüzes karikák halványak voltak és én azt mondtam magamnak: „Ő fázik, mert a lelkemet akarja.” És „Az én lelkem” című verskötetemet beledobtam a tüzes karikákba; a szemek felvillantak, és vörös forróság áradt.

Átöleltem a Kályha lábait és szóltam magamban: „Most legyen csöndesség. Megtaláltam a Meleget és az én lelkem nem végzett hiábavaló munkát. Ő meg állt egy helyben, várt rám és megértett. És meleg volt hozzám.”

A szemek ismét elborultak: Felsírtam a kintől és benyúltam a koponyámba, egy marék agyvelőt dobtam a karikák közé. A kályha sírt és kitüzesedett. Fejemet derekához szorítottam és csaknem megfúltam ezen az éjszakán. Borzalmas volt és végtelen. Csudálatosan és emberfölöttien szép volt rajta a két szem, a kockák, a kémény és a repedés az egyik oldalon. Elhatároztam, hogy „A csoda megtörtént” című verseskötetet adok ki, az első vers így kezdődött: „A kéményed, ez az egész világ - repedésed, mint egy kis virág”. Madách Imre álnéven a következő költeményt adtam ki:

„Ó, spórhert, ha te meg tudnál érteni,
Ha volna lelked oly rokon velem -”

zonkívíül Goethe álnéven is megjelent tőlem:

„Das ewig spórhertliche
Ziecht uns hinan ...”

Végre „A spórhert metafizikai lényege” címen nagy értekezést terveztem, de nem jutottam a megalkotásig.

Verseskötetemet nagy siker követte. Kritikusaim kifejtették, hogy Kályha alatt a világrejtély szimbólumát értem, és hogy a „virág” és „világ” rím meglepő metafizikai döbbenete egy új ismeretlen szenzációnak. Kétszáz év múlva szobrot kaptam.

Boldogan és dobogó szívvel siettem a Kályhához, hogy beledobjam a kritikákat. Legnagyobb megdöbbenésemre egy idősebb barátomat találtam mellette, aki átölelve tartotta a Kályhát és kicsit szuszogott.

- Mi ez? - kérdeztem.

- Mi volna? - csodálkozott barátom. - Fázik a hasam és az orvosom mondta, hogy melegítsem föl. Ez egy nagyon jó kályha, jól fűt és nincs szaga. Csak te valami parfümöt vagy mit kentél rá.

Megálltam és néztem őket.

- No és? - kérdeztem aztán.

- Mi az, hogy no és? Mindjárt felmelegszik a hasam.

- Felmelegszik a hasad? Hát tehozzád is meleg a Kályha? - kérdeztem, és visszatevettem szemeimet, amik ijedtükben kiugrottak.

- A kályha mindenkire meleg - mondta idősebb barátom.

Felordítottam, és tört rántva, bele akartam döfni a Kályhába. De barátom kivete kezemből, hazavitt és lefektetett. Öt napig feküdtem, azután letörtem szakállamról a jégcsapokat. és megírtam életem legnagyobb művét, mely így hangzott: „A kályha mindenkire meleg.”

A mű egy szemlében jelent meg, és rettenetes felháborodást és derűtséget keltett.

Háromszáz előfizető visszaküldte a lapot, azzal a megjegyzéssel, hogy ilyen aljas disznóságot, hogy a kályha mindenkire meleg, mégse lehet írni. A konzervatív lapok hosszú cikkeket közöltek, hogy ezek a modernnek már teljesen megőrültek, ők maguk sem értik, amit leírnak; mert mi értelme van annak, hogy a kályha mindenkire meleg? A koszorús akadémiai műfordító kuriózumból lefordította németre, és otthon elszavalta a gyerekeinek. De a gyerekek nem tudtak nevetni, és azt mondták a papájuknak, hogy ők értik, mert a kályha csakugyan mindenkire meleg. Erre behoztak engem ide a bolondok házába.

CSATH GÉZA

Este

Sötétkék, kora őszi este volt. A nagykörúton nem siető, ünneplő népség mozgott. Ezen az estén a melankólia terjeszkedett szét a lázas Budapest fölött.

Az utcán sétálók között sok szép szőke asszonyok bukkantak föl, akik könnyes szemekkel kapaszkodtak férjeik karjába. Ki tudná, miért könnyeztek. Magányos utcalányok sétájuk közben hirtelen megálltak, lecsüggesztették fejüket, vagy mereven néztek a kigyúlt lámpák lángjaiba.

Az emberek zaja elcsendesedett.

Mintha mindenki lassan és vigyázva lépkedne. Mintha sóhajok szállanának végig a kövek között, mintha könnyektől volna nedves az aszfalt... mintha a csendes, olvatag szél erőteljes és bús melódiákat hordana szerteszt. S mindenki azokat hallgatná.

A szép szőke asszonyok megtörülték szemeiket, és még szorosabban simultak férjeikhez. A gyermekek nem lármáztak, értelmetlenül, hallgatagon nézegettek szét maguk körül, egymás kezét szorongatva.

Az ablakokban enyhe világosság derengett és enyészett el. A kávéházakban egy-egy ember ült csak, maga elé mélézva, és a cigarettáját ki hagyta aludni. A nagy, emeletes házak nyitott ablakain fiatal leányok hajoltak ki, szorongó torokkal, nagyokat lélegezve.

Péter doktor, a Szent András kórház főorvosa, aki lassan ballagott haza - megállott. Ő nem szokott az utcán megállni, s egyáltalában fölösleges dolgokkal tölteni az időt. Régen neki is szentimentális hajlamai voltak, de belátta, hogy az elérékenyülések sok időt rabolnak, és lassankint kicserélte lelki életének rugóit.

Most azonban meg kellett állania. Levette kalapját és nagyot sóhajtott. A fák lombjai már régen lehullottak. December volt, langyos, tavaszi léggel, de a tavasz illata, részegsége nélkül.

A földnek és az embereknek az emlékezése volt ez a nap: a tavaszra, az elmúltra. Végig a nagy úton csend volt, ugyanaz a kimondhatatlan érzés ejtett rabul mindenkit. Péter sem tudott ellenállni a varázsnak, mely körülvette, és észrevétlenül hatalmába kerítette. Lassú léptekkel, maga elé nézve folytatta az útját.

Olyan csend volt a nagy úton, mint a templomban. Mintha az emberek érezték volna, hogy többé nem lesz soha ilyen nap, mint ez. Hogy egyszer életükben imádkozniok is kell; bár semmi hasznuk belőle, de meg kell tenni.

Hazaért. Megsimította a homlokát, végigjárta a lakást, kinyitotta a rendelőszoba ablakát, és leült mellé.

Ismeritek ezeket az estéket? Amelyeken az emberi boldogság egyszerű és kicsinyes ügyei óriási fontosságúakká nőnek? A mindenható akarat összezsugorodik és ernyedtté lesz. A lelkeink, amelyekben nem hiszünk, egyszerre valahonnan bebújnak a testünkbe, és irányozzák cselekedeteinket.

Halk szárnylebbenések hallatszanak a levegőben...

Az elhaltak szellemei tekintenek szét mindenfelé.

Az orvos megrezzent. Csöngettek az ajtón. Kinyitotta. Egy fekete, karcsú lányalak surrant be rajta. Nem köszönt. A férfi se szólott.

Az orvos megismerte.

Egy fehér leányarc és egy piros száj elevenedett föl előtte. Egy szép szőke fejnek illatát érezte, és egy nyúlánk, majdnem vézna, de gyönyörű termetre emlékezett. Régi ügye, egy elfelejtett szerelmi história, afféle nagyobb szabású flört még fiúkorából, mely egyszerre abbamaradt.

És mint régen, megfogták egymás kezét.

De a sötétkék, őszinte, könnyező estéből fekete, titokzatos komor éj lett.

Elcsendesedtek a kávéházak.

Az utca néhány percre kiabálásoktól volt zajos; majd újra csend lett. Egyforma, hangulattalan nyugalom következett. Valahonnan a mezőkről bekalandozott a hajnali szél és megzörgetett néhány nyitvahagyott ablaktáblát. Azután kocsizörgés hallatszott több utcából. Álmos, kóbor leányok csöngettek be a kapukon.

A lámpákat oltogatták.

Egyszerre csak szeles, esős téli reggel lett. Nyomát se lehetett találni a tegnapi estének. A parkok füve tele volt dérrel; a fákon maradt árva leveleket lefújta a szél. Hideg eső áztatta a várost. A munka csörömpölve, kiabálva, fázva indult az útjára. A házakban későn keltek.

Péter doktor erős főfájással ébredt. - Homályosan emlékezett csak az estére. Valami különös érzése volt róla, amit nem tudott volna kimondani. Egy nagyot ásított, és az arcát a párnákba temetve a fal felé fordult. Nem értette világosan, mi történt. Azt se tudta, hogy tulajdonképpen miről kell gondolkodnia.

Hajh, elmúlt az este, és hideg, esős téli reggel volt!

De nem jutott ideje mindezen töprengeni, mert az inasa jelentette, hogy kész a fürdővíze, és hogy a várószobában betegek ülnek.

A doktor egy pillanatig még habozott, hogy törje-e a fejét a tegnapi este problémáján, de azután egyszerre kiugrott az ágyból és a fürdőszobába ment.

Ezzel megkezdte a megszokott, pontos életet, melyben minden dolognak megvolt a maga ideje.

És folytatta ezt az életet tovább, mint azelőtt.

Mintha az az este kiesett volna a múltjából.

Elmúlt a tél. Péter orvos számára éppen úgy, mint a tavalyi. Megjelent néhány szaktanulmánya az orvosi lapokban, egypár klinikai újítást próbált ki a betegein. Az acélos, kemény munka bizonyos állandó örömet okozott neki; gyönyörködött benne, hogy ruganyos, eleven, egészséges. Olykor azonban észrevette, hogy egy hangulatember lappang benne. Rögtön elhatározta, hogy elnyomja a zsarnokot. És ez sikerült is neki.

De egy napon megérkezett a tavasz. Egészen váratlanul. És telefújta jó szagú, életvidám szellővel nagy Budapestet. Egy hét alatt elolvasztott minden havat, a másodikon kicsalt a földből minden szál füvet.

Az utcákon ibolyát árultak, néhány sápadt arcú ember mámorosan kóválygott künn a mezőkön, és telhetetlenül itta a hideg, részegítő tavaszi levegőt.

Délutánonként ragyogó napsugár sütött. A haldoklók kimúlását megnehezítette és megszépítette ez a gyönyörű reményteljes sugár, mely sok meleget, sok gyümölcsöt, sok virágillatot ígért. Ki ne hitt volna ennek az ígéretnek?

Azután bealkonyodott.

A pajkos Tavasz most fiatal, szentimentális leányhoz hasonlított, aki elbúvik valahová a fák közé, és csendesen könnyezik, anélkül, hogy okát tudná.

A szellő elállott. Enyhe, édes léghullámok mozogtak a magas házak között.

És a körúton újra csend volt.

Péter doktor megállott egy ház előtt. Fölment a lépcsőkön. Belépett egy ajtón, melyet abban a pillanatban nyitottak ki neki. És szája összetapadt két nedves, hú lányajakkal, és arcára forró könnyek hullottak.

A Tavasz, a könnyező, szentimentális lány - künn valahol, a nagy csupasz fák között, a halálos csendben, hallgatózott.

KAFFKA MARGIT

Ünnep

A lépcsőházban villanykörték sápadoztak már, s a korai délután szennyes, vizenyős szürkésége betört az előcsarnok tejüvegén. A szálló portása közömbösen tisztelgett, majd halkan, bizonytalanul csendülve ütődött a feljárt fokaihoz a sarkantyú, és két szolid, fekete leánycipő könnyű toppanása kísérte a szőnyegen. Odafenn egy pincér intett elmenőben a szobaleánynak, és mindketten utánuk néztek, amíg el nem tűnt a húszas számú ajtóban e pár - e sötét katonaköpeny és gyászfátyolos, kicsiny kalap. „Hátha testvérek!” - mondta a szobaleány hirtelen - de aztán kinevette önmagát ezért.

Benn voltak. A leány szétnézett, téveteg zavart igyekezetével a mosolynak, és állva maradt a közepén, A szokásos vendéglői szoba volt ez, bizonytalan színű és poros ripszterítőkkel, ócska zsöllyékkal és szappanos mosdóvíz szagával a levegőben. Rosszuleső szobák ezek. A bútorok mögé gyülemllett piszok sejtése támad fel itt önkéntelen, sivarak, átfűtetlenek, sértőn lélektelenek. A leány szétnézett, ám mindezeknek csak valami bágyadt félerzése révedt el a szemén. A férfi megérezte. - Ez - mondta bizonytalanul -, ez túlságosan egyszerű hely talán. Kevés időm volt, délelőtt érkeztem, és nem ismerem jól ezt a várost. Ha Wienbe jöttél volna, Nell! - Nem - sietett a leány -, itt rokonaim vannak, egy néném - hisz tudod. És holnap odamegyünk.

A kesztyűjét húzogatta akadozó kézzel - felnézett és szeme az ágyra esett, az idegen ágy petyhüdt vánkosára a sértőn félrehajtott takaró alatt. Gyorsan elfordult. - Az én számomra - folytatta a tiszt halkan - a szálló másik végében vettem szobát. A könyvbe ezt írtam: Robert Reinach és nővére.

A hangja csupa melegség volt, kímélő, aggodalmas szeretet, az ablakhoz vonta, és a leány gyöngén adta vissza a kézszorítását. Ott lenn a sáros fekete aszfalton a nagyváros korai szürkülete kavargott, gyors léptű, prémes alakok és kattogó, vizes lópaták zaja a puha robogású fogatok előtt. Egyetlen téveteg pillantásba fogta össze a leány az egész képet, e sok mozgó pontot, akik mennek, és mindnek külön élete van, és mindegyik volt egyszer kisgyerek. „Idegen az egész világ!” - gondolta szorongva, amíg a keze a vőlegénye kezében pihent.

- Igen, Nell! Már megkerestem a térképen a nénéd lakását, holnap odamegy,

mintha a vasútról jönnél. Én délelőtt látogatást teszek nálad - már régen kívántam ismerni a rokonaidat - , és együtt leszünk az ünnepeken. Hanem a mai este a mienk lesz, Nell, ahogy terveztük. - Kis Nell! - Miért nem felelsz? Már a kocsiban is... Te sírtál? Egy éve nem láttalak - Cornelié!

Ez kellett. A leány ránézett, és megrezdült az ajka - beleharapott, küszködött, és - már a férfi vállán vergődött a fényes barna hajú leányfő. Mennyi minden feloldódik így. Ez kellett. A férfi átfogta a derekát, a pamlaghoz vezette, gyöngéden, bensőséges részvétellel becézte, mint egy fivér.

- No látod-látod. Tudom, az édesanyád is azóta - kedves szegénykém. És nem lehetett a temetésre mennem. Őreá gondoltál, ugye?

- Nem tudom - fuldokolta a leány. - Rá és mindenre. És hogy idejöttem - erre a helyre -, és hogy miért akartad mindenáron? Mikor olyan elhagyott vagyok.

A férfi elvonta karját a leány derekától, kezét kezébe fogta, és a nevelő szelíd komolyságával nézett rá. A fajtájának minden bensőséges és logikus, programszerű jósága, gögös becületkultusza és igényteljes érzelmessége ott tolongott a szavaiban.

- Igen, Cornelié - talán neheztelsz rám, - olyat erőltettem, aminek ellene mondtál. Lásd - nekem kellett ez az este, ez a karácsonyeste így, egyedül, veled. Előbb csak magamra gondoltam, egy tetszetős szeszély volt - tudod, nekem sohase volt karácsonyom. Az én anyám újra férjhez ment, és én mindig internátusban voltam. Sohase vittek ki az ünnepre. Ezt megírtam neked, Nell - és olyan szépen kigondoltam -, hogy mi ketten, két elhagyottak, most összeülünk, minden gonoszságoktól bezárkózunk, és a magunk ünnepét üljük. Rosszul esett, hogy nem örültél ennek, Nell!

- Nem azért Róbert - próbálgatta bánatos hangon a leány, és megtörülte a könnyes szemét. - De annyi okom van félni az emberektől. Ha megtudnák odalenn! Te nem tudod, milyen egyedül vagyok.

A férfi megint simogatta a rugalmas, finom szálú haját.

- Ez az éppen - látod. Te nem értesz igazán magad mellett engem. Hát nem hiszed, hogy meg tudnálak védeni mindenkitől? És nem érzed, hogy mimen hely tiszta és szent, ahol mi vagyunk a szerelmünkkel?

- De igen, de igen! Csak lásd - nem tehetek erről. Egyre azokra a szavakra kell gondolnom, amiket az emberek mondanának, az idegenek, akiktől függök - és a rokonaim. Csúnya szók azok!

- Tartozunk-e mi számolni valakinek? Légy büszke, mi vagyunk a különbek, épp azért, mert nem is értenének meg. Mi csak egymásért vagyunk - ha ezt nem érzed erősen, hogy bírjuk el a hosszú várás, messzeséget, mindent? És hát jó! Áldozatot hozol most - valamit a nevelésed formáiból - az előítéleteidből - de másból nem, Nell

- te tudod ezt? Hát egy kis áldozatot akarok - egy próbát, most itt vagy -, tudsz mosolyogni a kedvemért?

És szemébe napsugárzott a leány hősi mosolya. Ez voltak ők - ez volt a szerelmük -, e súlyos gyöngédségek, lemérhető mélységek, csaknem rendszerbe foglalható nüanszok. A férfi énje volt ez, erősebb, kifejezettebb, és magához formálta a másikat. De igaz volt mindez, belőlük való volt - azért szép.

Már nem sírt a leány. Hátradőlt, maga elé nézett, és kitágult szép szeme még ragyogott a könnyektől, és eleven, fiatal szája, karcsú, telt formái a szorosán simuló fekete kabátka alatt. A férfi elmondta már, amit mondani akart, - ez a kicsi, gondozott, fehér kéz mint egy puha, meleg, édes fiókmadár fészkelte meg a tenyerében -, akkor hallgattak egy kicsit, régen rejtőző, halk lüktetések bátorodtak fel a csendben, és ez volt az első csók, mióta megérkeztek.

A szolga jött, hogy befűtsön, szétrezzentek, és befelé, röviden sóhajtottak mind a ketten. Egy pillanatra összeszorította az ajkát a férfi - hátradőlt és szelíd halk beszélgetésbe kezdtek. Az idegen szobában jótékonyan nyújtózkodtak erre-arra a szürkület árnyékai.

- Most - számolt be lassanként a leány -, most jók hozzám odalenn megint az emberek. Mikor szegény mama beteg volt, annyian látogatták - és a temetésre koszorút küldtek, és vigasztaltak engem. Hogy mennyire becsülnek, szeretnek - mondták. Ugyanazok, akik akkor - emlékszel - mennyit bántottak.

Egy könnyű simítás felelt a karcsú, fehér kéz fején - és hallgatva álmodták vissza az első időket. Ott lenn a kicsi városban. A kétszobás kis udvari lakást, régi porceláncsészéivel, bőrkötésű fényképalbumaival és horgolt csipketerítőivel. És a vén hársak az ablak alatt, amelyek beintegettek alkonyatkor mély illatú, fehér virágujjaikkal. És a leány anyjára emlékeztek - e jóságos, szikár öregasszonyra, aki néha megfeddette őket.

Kedvelem magát, fiam, főhadnagy úr -, de mit akar ilyen szegény lánnyal? Habos kávé adott neki, és úgy intette. Ők pedig egymásra néztek és nevettek.

- Szegény anyám - szólt bele a gondolataikba a leány -, neki azért igaza volt.

Igen, az intelmeknek mindig igazuk van. „Meddig kell várniok - mondta sokszor -, és milyen nehéz az élet azután is - vagyon nélkül. Én tudom - az apja is katona volt, és csak őrnagy korában kelhattunk egybe.” - Ezeket mondta, - ők egymás kezét szorították, és mosolyogtak.

- Emlékszel arra a tavaszra? - kérdezte a férfi, és a kályhatűz első, piros sugara lobbanva táncolt végig a padlón s az asztalterítón.

A tavasz - igen. Akkor már hazakísérte őt mindig a leckeórairól, ahol a módos családok leánycsemetéit oktatta elkínzott, nyögdecslő zongorákon - nap nap után és évek óta. De akkor virágzott a hárs - együtt mentek haza a lombos kis utcákon át a langyos, illatos alkonyatokban, és otthon egyre nyugtalanabban járt körülöttük az egyenes tartású, öreg katonáné.

- Talán - mondta -, talán beszélni fognak itt, mert az emberek rosszak, édes fiam - és a leányom a leckéiből él. Akkor maga kérni fogja az áthelyezését, főhadnagy úr, mert úgyis soká kell várniok. És a leányom apja is tiszt volt.

- Meg fogom tenni, ha jónak látja, Gnädige! - felelte akkor elszántan és gyors neki-komolyodással a főhadnagy. Mert tiszt volt a leány apja is.

Nem kellett várni soká. Az emberek hamar beszéltek - a züllött zongorák gazdái -, az asszonyok és a nagyobb tanítványok is. Nem nagy dolgokat, de csúnyán - a szavakban és feltevésekben sáros köznapisággal. Vagy két házat elvesztett akkor a leány. És a tisztet - felsőbb parancsra helyezték át, rövid úton, a szolgálat érdekében. A képzett vagy rátermett fiúkkal szokott így a hadsereg - ilyen atyai indulattal -, de sohasem elég korán. Őt nagy, élénk határvárosba küldték, ahol felejtetni lehet - de ők ketten tudták, hogy ez hiábavaló. Nem váltottak ígéreteket, nem beszéltek hűségéről, és nem féltették egymást. A lényük, a vérük, egész idegalkatuk az egységes, osztatlan és tartós szerelemre rendelte rá őket, - ők összetalálkoztak. A leány egy könnyet törölt el, és a férfi keze remegett a búcsúzásnál. Ennyi volt. És hetenként levelet írtak egymásnak - és már egy éve annak.

Álmodoztak arról a tavaszról - csend volt, és leszállt az alkony. A szent este - gondolta egyszerre a leány -, és a gyermekkorára emlékezett, a kirakatokra, amelyek előtt epedő, lelkes csodálattal ácsorgott iskolából jövet - és a jó, mézes-mákos tészta otthon. És mindenre.

A húszas szám ajtaján hangosan kopogtak.

- A fát hozzuk, kérem alássan! - hangzott kívülről. Róbert felcsavarta a villanyt, és a gyors káprázatában sietve cipelt be a szolga egy karcsú, sugaras ágú gyerekfenyőt. A pincér is segített. A szobaleány tálcával állott az ajtóban, és mind mosolyogtak.

- Róbert - ugrott fel a lány -, ez a miénk? A mi fánk? - mondta és körüljárta az asztalt. Nevetett - egyszerre megállt a vőlegénye előtt, és végighúzta a puha, keskeny tenyerét az arcán, a bajuszán - családiásan, kedvesen.

- Róbert! Most feldíszítjük, de - mivel? - Akad az is - mondta a férfi, és mosolygott, apró helyes kis ráncok ingerkedtek a világoskék szeme szögében - csomagokat emelt le az ágyról - bontogatta: örült, mint a megdicsért jó gyerek.

Habsütemények kerültek elő, cukordiók, üvegcsillám-golyóbisok. A leány sorra fog-

dosta mind.

- Jaj - mennyi minden! most mindjárt hozzáfogunk!

- Vesd le a kiskabátodat - mondta a férfi, mert egyszerre észrevette, hogy már jó meleg van itt.

- Igaz - és kávézzunk előbb!

A szobaleány valóban otthagya a tálcát, a kávé híg volt, de jó illatú és meleg -, a zsömlék aprók, de omlósak, nagyvárosiak. Jólesett. A leány elgondolkozott utána.

- Te - mondta. - Most egy percig nekem olyan volt, mintha a miénk lenne ez a szoba.

Hozzáfogtak. A katona elegyengette az ágakat, - a tollkésével kis éket faragott egy fahasábból, a kályha mellől, és megerősítette a talpat. Ámulva nézte Cornelié.

- Hogy tudsz te ilyeneket!

- Meg kell tanulni - mondta melegen, és hozzálépett -, hogy majd otthon, a magunk házában tudjam.

A leány elborult egy kicsit. Maga elé nézett.

- A mi gyerekeinknek, Nell!

- Lesz is nekünk házuk, gyerekünk! - Lesz! Igen, még nem is mondtam. Újra fogunk folyamodni királyi kegyelemért - és ezt is el kell intézni holnap. Hogy aláírd. A múltkori elutasítás politikai dolgok miatt is lehetett - mondják. Hogy a fenség elé nem is kerültek az írások.

Elhallgattak - aztán a leány hirtelen nyúlt a munkához. Pamut is volt. Rákötözte a csillogó holmikat sorjában, szép hegyes, zongorás ujjával. Már újra mosolygott.

- Hogy becsaphattak téged ezekkel!

- Valószínű! Majd mindig együtt vásároljuk!

A csokoládéból nyalakodott néha, és a völegénye szájába is tömött. Már vörösen izzott a vaskályhában a faparázs, és a leány kigombolta a meleg, fekete szőrbőlűzát fent. Csak egy gombot - egy vakító darabja villant ki a finom, fehér bőrnek a vonalas, gyöngén ívelt nyakon. A férfi néha abbahagyta a munkát.

- Milyen gyöngye a fogója ezeknek! - szorgoskodott a leány komolyan. A fiú mellette termett. Előbb a kezét kapta el csaknem vadul - összefogta mindkettőt - és csókolt sokszor, erősen - pirosuló, kicsi foltokat csókolt ki a' fehér bőrön. szeme félig lehuny - átkapta a derékon és a leány szisszenve hajolt hátra.

- Róbert! - kiáltott.

Már egyenesen álltak, majdnem mereven és reszketve egy kicsit.

- Róbert - én elmegyek!

A fiú arcába nézett, és megbánta ezt. A szégyenkezést látta, a szomorúságot, küszködő megfélekezést - és látta, hogy biztonságban van itt.

- Hát látod - te gyerek! Nem szabad! Jónak kell lennünk!

Jók lettek. Babráltak, dolgoztak a fán, igyekvő kézzel - majdnem izgatottan -, mint ha valaki nagyon várná az elkészültét. Néha átszóltak egymáshoz a gallyak közt.

- A berendezésre gondoltál már? Nem kell sok szoba, ugye?

- Nem, minék az - hagyta rá szuggerált hittel a leány.

- Elég lesz kettő. De nem csinálunk hálósobát és szalont - ugye, ez nevetéses? Szeretném, ha a te szobád lenne az egyik - a másik enyém. Kihordható, tábori ágyakkal

- hogy nappal az ne fogjon helyet. A tiedben lehet egy nagyobb asztal az étkezéshez.

- Így akarod?

- Szeretném! Nekem nem tetszik a közös hálósoba!

- Az csak eleintén van. De nem bánom. Én úgymint néha korán indulok, és felzavarnálak téged.

- No bizony! Azt hiszed, nem fogok reggelit csinálni neked!

Már csak a gyertyák hiányoztak a fán. De az nehéz mesterség volt - hogy egyenesen álljanak, és a láng ne pörkölje meg a gallyakat.

- Valamire megint nem gondoltál, csacsi - mondta egyszerre nevetve a férfi. - A gyerekek - azok hol lesznek? Én különben nem bánám, ha nem lenne egy darabig.

- De csak legyenek! Lesznek! - mondta büszkélkedve a leány. - Az első fiú lesz! - Egy kicsit belepirult azért, de nem bánta. - Ők beszéltek néha ezekről, és gyerekes örömmük telt benne, hogy tiszta érzésekkel, nyíltan beszélhettek. Nem úgy, mint az ál-szemérmesek - a jól őrzött társasági babák és tökfilkó-udvarlók - mondogatták néha egymásnak.

Kész volt a munka. A férfi egyenként gyűjtögetta meg a gyertyácskákat, és nőttön nőtt idebenn a fény. A kis fa ragyogott mosolygó tarkaságában, és szétterpesztette zöldellő karjait, mint egy ünnepi ruhába öltöztetett kisleány. A két ember összeállt - meleg arcukat egymáshoz szorítva - és nézték. Itt volt köztük, harmadikul a szobában, és szép volt. Az élet enyhése volt, szelíd könnyek folyása, a mosoly bensősége - jámborság, hit, hagyomány, mindaz, amin az esztendő egynéhány percében nem szégyenkeznek az okos emberek. És mind a családiasság - a düledező, korhadó oltár, nevető lángocskái - mindaz, amiben hinni szeretnek a próbátlanok, és amiben jó. Nézték soká. - Néhol megsercegett a fa gyantája az apró lángok fölött - megigazgatták, aztán megint nézték. Később leültek a pamlagra. Igen - hát készen volt!

Telt a perc - és ők már hallgatagon ültek. Egymástól vártak valamit - szinte idegen-

kedő türelmetlenséggel -, valami továbbit. Hogy hát most - mi legyen most? És egyszerre a leány csaknem felkiáltott örömeiben:

- Tudod mit, Róbert - ez nagyszerű lesz! Most fel fogunk hívatni az utcáról valami gyereket - egy szegény kisgyereket, aki az utcán csatangol, és nincs neki karácsonyfája. Oda fogjuk neki adni az egészet, hogy vigye haza. Ugye - ez pompás lesz, Róbert! Hogy örültek ennek! Már csengetett is a férfi, nekibuzdulva, megkönnyebbülten. Elébe ment a pincérnek, és az ajtóban oktatta ki, nehezen keresgélve a magyar szavakat. Végre rendben volt minden. És a szolga elindult, le az utcára - árván csatangoló szegény gyereket keresni karácsony estéjén.

Mondtam neki - szorgoskodott Róbert -, hogy jelentse előre, ha hozzák. Mert most eloltjuk a gyertyákat, hogy ne égjenek le addig.

Úgy tettek - aztán leült a férfi is, kitette az óráját és várakoztak. Vajon soká jön? A gyertyák nem égtek, és szét lehetett nézni megint a szobában - és a leány látta a poros villanykörteket, a kopott zománcú mosdóasztalt és az ágyat petyhüdt párnáival. A férfi némán ült, nem akart sokat látni és gondolkodni. Érezte maga mellett szent és titokzatos elevenségét e leánynak, az egynek, akit kiválasztott és megígért magának, és forró fellázadások pitymallatát érezte. A leány apja is tiszt volt - gondolta - aztán haragudott önmagára ezért. - Nem, nem volt szükség erre gondolni. És a homloka néha átpirult.

Jöttek végre. A szobaleány volt, nyújtott hangján valami fölényeskedő csodálkozással a szokatlan kívánságukon.

- A szolga volt lenn, kérem. De nem lehet most olyan gyereket találni. Ilyenkor otthon ülnek, már késő is van - aztán félne feljönni akármilyen gyerek is. Kitanítják otthon - hogy hátha rosszat akarnak vele.

A két ember zavartan nézett egymásra, és a kis fa ágai rezegtek a nyitott ajtó légvona-tában. A pincér jött, okosan mosolygott, és félretolta a leánycselédet.

- Mindjárt fog jönni egy gyerek - jelentette vidám alázattal a jövőendő borraivaló fejében -, nagy nehezen kerítettem egyet.

Hamar a gyertyácskákat! És fénylett, lobogott megint a fa, e kedves néma szimbólum, akivel íme nem voltak egyedül itt az idegen szobában. Az övük volt, meleg és tiszta hangulatuk, naiv, gyöngéd álmuk. És most jött a kis idegen, hogy elvigye - már topogtak apró léptei a folyosón -, jött a gyerek.

Fiúcska volt - elég rendesen és melegen öltözött - talán ötesztendő, eleven szemű és illedelmes. Az ajtóban megállt - a kis kucsmáját tisztességgel forgatta a keze közt, és visszanézett az apjára, míg bejön az is. Jött és köszönt, kicsit zavartan, félhangon.

Jobbféle mesterembernek látszott - az öltözete után -, hivatalszolgának, akár napidíjas írnoknak. És úgy látszott, röstelkedik egy kicsit. De már benne volt - rábeszélést -, és hát ezek úgylétszemnek, hadd tejjék a gyerek kedve.

- Gyer ide, fiacskám! - kezdte Cornelia, és a két keze közé vette a gyerek fejét. - Mi a neved?

- Balatoni András - mondta hangosan a kisfiú, és a fát nézte.

- Hol laktok? - erőlködött a katonabácsi is.

- Itt a földszinten. - Van mamád is?

A gyerek rábámult. Nem tudta, mi az - hogy valaki mama nélkül is lehet. És biccentett a fejével jó nagyot, mint a csikó. - Hát mit csinál most anyád?

- Pucol - kacsát! - mondta hirtelen a fiú, elvörösödött és az apjára nézett. Tán nem jól mondta.

- Készülsz az ünnepre, kérem - igazgatta az apja némi büszkeséggel - azt látta a gyerek.

A leány kezdte megint, egy csókot nyomott a fiú friss arcára - úgy biztatta.

- No nézd - ez a szép karácsonyfa itt most egészen a tied lesz. Elviheted haza, most mindjárt. Örösz neki?

- Igen! Már otthon is van egy.

- Na - röstelkedett a pincér -, de ez csak mégis szebb. Ugye, szebb?

A gyerek megint biccentett - már csaknem türelmetlenül - és az ajtóra nézett. Anyanyian álltak itt körül és faggatták.

Az apja se bánta már, ha mehetnek - senki se bánta.

„Köszönd meg szépen!” - parancsoltak rá, és kezét csókolt.

- Fogsz emlékezni erre a nénire meg a bácsira? - kérdezte még a leány. De a gyerek már nem értette. Előreszaladt. Az apja cepelte utána a fát. A szép kis gallyak omlódva csapódtak az ajtóhoz - néhány aranydió potyogott el a küszöbön, és hallani lehetett, amint a üveggolyók összeverődve csendültek a lépcsőn. És bezárult mögöttük az ajtó.

És nagy csendesség maradt akkor a húszas számú szobában, és a poros ripszkanapén, a hűlni kezdő vaskályha előtt két magányos ember ült egymás mellett. Még együvé zárták őket e falak e részvétlen, cselédlelkű szobáé, ahol ő előttük az élet tarka és jelentéktelen átmenetiségei letek tanyát, ki tuja, hányszor, - utazó ügynökök - útszéli kalandok párocskái - operálásra készülő vidéki betegek... Ma ők ültek itt, és egyedül maradtak az imént, mert elvittek tőlük egy aranyfüsttől csillámló fiatal fenyőt, és elvittek egy gyereket, aki kacagott és örült, mert otthon is van egy karácsonyfa,

és pecsenyét fog enni az ünnepen. Erre gondoltak, és az adakozó szívek önzéséből valami halvány szégyenkezés maradt a lelkükben.

Még együtt ültek, de már nem volt hátra semmi - mindent elmondtak, végiggondoltak, megcsináltak - amit számukra ez a nap adhatott. Egymásra néztek, és homályosan érezték, hogy minden ámitóan szép, teljes kis óra után el kellene aludnia kevésig az időnek. - És lassú, homályos felhőként terpeszkedett bele gondolataikba valami oktalan fásultság. Talán álmosak voltak.

A férfi készülődésre gondolt - a szálló másik végén egy más számú szobába. - Milyen éjszaka! gondolta egyszerre, és váratlan világossággal csapódott a lelkéhez a tehetetlen harag. E sok, sok ígérettelen éjszaka ellen, amik még jönnek, reménytelenül hosszú sorban, és lassan emésztk fel lelküket, a fiatalságuk, a szerelmük nagy, termékeny pillanatait. Várni fognak! Jól van ez így? Nem lesz-é galvanizált halott a teljesülés - lesznek-é valamikor egészséges, szép gyermekeik?

És a leánynak is eszébe jutott, hogy ő mindjárt itt fog maradni egyedül, és aludnia kellene abban az ágyban. Nem - az rettenetes! Csak már reggel lenne - gondolta fájó türelmetlenséggel - csak már mehetne vissza a világosságba, tiszta szobák és nyugalmas szokások rendjébe, az emberi jóváhagyások zavartalanságába. A rokonaihoz, a zongoraleckéihez és szép, hosszú mátkaleveleihez hetenként.

Ki tuja, mi jobb ennél? - sejtette meg egy pillanatban. Hátha csak az élet hazug, álságos kirakatai azok, amelyek előtt ácsorogni szoktunk reszkető vágyban - átörni, elérni. - Pedig hátha olcsó hitványságok rejtőznek odabenn - ünnepi, meleg lángocskák naiv kérkedése mögött.

(1908)

MOLNÁR FERENC

Karácsony előtt

Hajnali három óra. Az egész tájon már minden ház sötét, csak a 38/b. alatt világít még két ablak a negyedik emeleten, Átlagos F. Soma lakásában. A szobában nagy asztal, tele papirossal. Óriási füst. Az asztalon teacésze, sárga cukormaradékkal és egy szivarvéggel a fenekén. Soma fölkel az asztaltól, nagyot nyújtózik, aztán rendbe rakja a papirosait. Vélnéd, egy drámaíró fejezte be e pillanatban ötfelvonásos színművét, amelyen két éve óta dolgozik. Soma cigarettára gyújt, és halkán átszól a másik szobába:

- Mamus, alszol?

Egy hang belülről:

- Már megint micsoda kérdések ezek. Ordítva kérdezed, hogy alszom-e. Mondd meg őszintén, hogy ébredjek fel, és menjek ki.

Soma:

- Ébredj fel, és gyere ki!

Most kis szünet következik, mely alatt Soma fel-alá jár, a jól végzett nagy munka tudatában nyugodt, kissé mosolygó arccal. Mamus megjelenik az ajtóban, slafrokban. A szemét bántja a fény. Soma odalép, és enyhe közönnyel arcon csókolja. Mamus megszólal:

- Kész vagy?

- Igen.

- Minden megvan?

- Minden, csak le kell írni. Ül le, mamus, az asztalhoz, és írd, majd én diktálom. És ha valamivel más terved van, mondd meg.

- Pfuj - mondja mamus álmosan -, milyen piszkot csináltál itt az asztalon. Mindenütt hamu, gyufa, cigarettavég.

Azzal leül. Soma előveszi rendbe szedett iratait, jegyzeteit, mondván:

- Ne brekegj, mamus. A forgalom még soha olyan jól nem sikerült, mint az idén. Azt hiszem, hasznos és olcsó karácsonyunk lesz. Vegyél egy darab papírt meg egy tollat. Nem azt, az el van törve. Azt a másikat. Írd: doktor bácsinak karácsonyi ajándék egy skatulya Upman szivar".

Mamus:

- Hogyhogy?

- Steinerék akarnak nekünk karácsonyra valamit adni, mert félnek, hogy az öcsém elcsapja az írógéposztályból Steiner Magdát, mert nem jár be rendesen. Steiner megkérdezte, mit akarok karácsonyra, hogy olyasmit ne vegyen, ami már van. Gondolkozási időt kértem. Elszaladtam doktor bácsihoz, aki Ilona fülét spriccelte két hétig, és akinek muszáj valamit adnunk. Gondoltam, majd olyat kérek Steinertől, amit mindjárt tovább adhatok doktor bácsinak...

- De hiszem doktor bácsinak nem szabad szivaroznia a meszesedés miatt.

- Várd ki a végét. Mondom, elszaladtam doktor bácsihoz, és ő azt mondta, majd este telefonál. Addig megkérdezte Spónicer doktort, aki konzíliumokra szokta őt hívni, hogy mit akar karácsonyra. Spónicer azt mondta: "Küldjön egy skatulya Upman szivart, mert a háziuramnak azt akarom adni karácsonyra, betapasztatta a kályhámat, illik valamit adnom neki, és azért adok neki szivart, mert ő ugyan nem szív, de a veje szivart kért tőle, mert a vejenél vendégek vannak szilveszterkor, és azoknak kell valami jó szivar."

- Ez a Mádai?

- Igen.

- És a veje a Linczer dudi?

- Igen.

- Hiszen mink is oda vagyunk híva szilveszterre!

- Tudom. Ott vissza fogom lopni a szivart, amint meglátom. Hiszen mondtam, hogy hasznos karácsony lesz az idén. De ne komplikáljuk a dolgot, mert ebből az egészből miránk csak az tartozik, és csak ennyit írj fel: "doktor bácsinak egy skatulya Upman szivar, kapjuk Steineréktől".

Szünet, Mamus ír. Aztán ismét megszólal Soma:

- Írd tovább: "Hermin néninek francia kisasszony útján otkolon, szájvíz, szappan, kávélikőr és szalmiákcukor".

- Ez mind?

- Mind, mind. De ne zavarj, mert akkor nem igazodom el. Ezt kapjuk doltor bácsitól. Doktor bácsi kapja gyógyszerésztől, ahová a pácienseit kényszeríti. A gyógyszerész minden évben küld doktor bácsinak otkolont, szájvizet, szappant, kávélikőrt,

szalmiákcukrot és egy skatulya Upman szivart.

- Upman szivart? Hát akkor miért adjuk mi neki a Steinerék Upman szivarját?

- Mamus, ne confundájl. Steiner Magda leírta írógépen doktor bácsi felolvasását az orvosegyesületben, és ezért nem fogadott el tőle pénzt. Doktor bácsi megkérdezte Magdát, hogy mit akar karácsonyra. Magda megkérdezte az apját, hogy mit akar. Azt mondtam neked, hogy én Steinertől Upman szivart kértem doktor bácsinak. erre Steiner azt mondta a lányának: "Kérj tőle egy skatulya Upmant." Erre, mikor Magda egy skatulya Upmant kért doktor bácsitól, doktor bácsi a markába röhögött, mert ő indította el nálam ezt az egész szivardolgot, ő már tudta, hogy az Upman Magdán keresztül Steinerhez megy és Steinertől hozzám, hát ezért kért mindjárt tőlem Upmant, mert tudta, hogy így visszakapja a szivarját, és adhat tovább Spónicernek.

- Nem adhatta volna Spónicernek mindjárt úgy, ahogy a gyógyszerésztől kapta?

- Nem, mert Magdának kellett valamit adnia az írógépelésért. Így Magda is kap, és Spónicer is kap. De ne zavarj mamus, mert én ezt már kidolgoztam, és most összekavarodik a fejemben, ha mindig kérdezel. Hol hagytuk el?

- Hermin néni...

- Igen, Hermin néni. Hát doktor bácsi nekünk adja az otkolont, szájvizet, szappant, kávélikört és szalmiákcukrot, azért adja nekünk, mert ezzel biztosítani akarta azt, hogy én az Upmant elkérem Steinertől, s ezáltal visszajuttatom neki. Hogy az egész terv fel ne forduljon, kedveskedni akar, és ezt a csomag patikadolgot nekünk adja. Mi tovább adjuk Hermin néninek, de nem közvetlenül.

- Minek az Herminnek? Hermin szegény, minden karácsonykor öt forintot szokott tőlünk kapni.

- Igen, azt most is megkapja. De tudod, hogy ő ezért minden karácsonykor ajándékoz nekünk valami apróságot, és az idén nagyon panaszkodott, hogy egy vasa sincs, és azt mondta: "Nem is kérdezem meg tőled az idén, Soma, hogy mit akartok karácsonyra, mert olyan szegény vagyok". Erre én azt mondtam neki: "Márpedig Hermin néni, mi magától az idén otkolont, szájvizet, szappant, kávélikört és szalmiákcukrot várunk". Erre hosszú orral távozott, és én most mindezeket a dolgokat közvetett úton hozzá juttatom, hogy aztán nekünk ajándékozhassa.

- És minek az nekünk?

- Na hallod? Csak kell valamit adnunk Steineréknek az Upman szivarért, nem hagyhatom, hogy azt higgye, az én öcsémet az írógéposztályban meg lehet vesztegetni egy skatulya szivarral, amit nem is neki ad, hanem nekem!

- Hát akkor Hermin néni ezt hogy kapja meg?

- Úgy kapja meg, hogy mi a francia kisasszonynak adjuk, az pedig már kérdezte tőlem, hogy mit vegyen Hermin néninek, aki két kalapot csinált neki az idén. Én azt mondtam neki, hogy Hermin szenvedélyesen gyűjti az otkolont, szájjvizet, szappant, kávélikőrt és szalmiákcukrot. Most, mikor mi a csomagot a kisasszonynak átadjuk úgy ahogy a doktor bácsitól kapjuk, a kisasszony, mint az örült fog vele rohani Herminhez. Hermin fel fogja bontani, s látva, hogy pontosan az van benne, amit én tőle kértem, az egészet el fogja hozni nekünk, és mi aztán nyugodtan odaajándékozhatjuk Steineréknek. Így a francia kisasszonyt is kielégítettük, Hermint is úrrá tettük, és a doktor bácsi is visszakapja a holmiját.

- A doktor bácsi? Hiszen mi Steineréknek adjuk.

- Igen, de Steinerék odaajándékozzák doktor bácsinak az Upman szivarért, mert nem tűrik, hogy a lányuk ajándékot kapjon egy agglégénytől, ezért viszonozzák.

- Hát a doktor bácsi ezt is visszakapja?

- Vissza. Ne zavarj össze. Ebből miránk csak annyi tartozik, és csak ennyit is írj fel: "Otkolon, szájjvíz, szappan, kávélikőr és szalmiákcukor, kapjuk doktor bácsitól, adjuk francia kisasszonynak."

- Megvan.

- Akkor nyugodtan visszatérhetünk a szivarra. Figyelj jól.

- Milyen szivarra?

- Az Upmanra.

- Hiszen azt odaadtuk doktor bácsinak, doktor bácsi odaadta Spónicernek, Spónicer Mádainak, Mádai a Linczer Dudinak, aki szilveszter éjszakáján kirakja a vendégeinek.

- Úgy van, cicám, de mint volt szerencséd konstatálni, mi Linczer Dudiékhoz vagyunk híva szilveszterre, s mint volt szerencsém megjegyezni, nekem első dolgom lesz a skatulya Upmant, amint meglátom, kivinni a télkabátom zsebébe. Mert akkor következnek az újévi ajándékok.

- Az újévi ajándékok?

- Igen, mamus. Ez most Pesten néhány éve divatba jött, mert újévkor süti el az ember azokat az ajándékokat, amiket karácsonyra kapott, és amikkel nem tud mit csinálni. Miután azonban én a karácsonyt teljesen kiaknáztam, és mindenkitől kapok, és

mindenkinek adok anélkül, hogy a zsebembe kellene nyúlnom, de viszont nem marad meg otthon semmink, kénytelen vagyok az ajándékot körforgási útján követni és ott csípni el, ahol ráakadok. A szivarokkal a Linczer-estélyen van randevúm, azokat ott visszalopom.

- És mit csinálsz velük?

- Csak nem képezed, hogy elszívom őket? A szivarokat újévkor odaadom Galgócer bácsinak, az uzsorásnak.

- Hiszen nem is tartozunk neki.

- Nem, de más baj van. A hivatalban bementem a főnökömhöz, és megkérdeztem tőle, hogy mit akar karácsonyra, nehogy olyat vegyek neki, amije már van. Azt mondta, hogy megkérdezi a feleségét. Én ezt már ismerem. Tavaly is ezt mondta, de nem a feleségét kérdezte meg, hanem Galgócer bácsit, mert ő tartozik neki, és kénytelen karácsonykor kedveskedni neki.

Emlékszel, tavaly minden baj volt: Galgócer bácsi tizenkét személyes ezüst evőeszközt kért tőle, s akkor ő nekünk azt mondta, hogy a feleségének ez kell, és nekem meg kellett venni a tizenkét személyes ezüst evőeszközt. Hát az idén már jó előre elmentem Galgócer bácsihoz, és megkértem, hogy a rossz pénzviszonyokra való tekintettel ne kérjen a főnökömtől valami drágát, mert azt úgyis nekem kell megvennem. Ezért a szerénységért én neki újévre egy skatulya finom szivart ígértem. Megegyeztünk Galgócerrel, hogy az idén nagyon szerény lesz, és magának egy üveg kávélikört, nejének pedig egy üveg otkolont fog a főnökömtől kérni.

A főnököm tegnap bejött a szobámba, és nagy képpel kávélikört és otkolont kért. Én megígértem, és rögtön telefonáltam doktor bácsinak, aki Galgócernek is házi-orvosa, hogy ajándékozza nekünk kétszer a likört meg az otkolont - mert egyszer, mint felírtad, megkaptuk tőle a szappannal, a szájjvízzel és a szalmiákkal együtt, ami továbbmegy a franciánéhoz, onnan Herminhez, onnan vissza hozzánk, tőlünk Steinerékhez, s onnan vissza doktor bácsihoz - mondom, ajándékozza nekünk még egyszer ezt a két üveget, mert újévre úgyis visszakapja a Galgócertől. Doktor bácsi belement, és Galgócernek azt üzete, hogy újévre likört, otkolont és szivart akar.

Így aztán minden rendben van, mindenki kapott, mindenki adott, és doktor bácsi végleg visszakapja mindazt, amit a gyógyszerész neki karácsonyra küldeni fog. Mert

összes ismerőseink közül ő az egyetlen, aki tényleg a magáéból ad. Viszont ezzel szemben ő az egyetlen, akihez valamennyien elmegyünk vásárolni, és aki mindnyájunkon nyer. Úgy, hogy ő sem fizet rá. Érted, mamus?

- Értem.

Mamus átnézi a jegyzeteket, és az órára néz.

- Négy óra - mondja. - Gyerünk aludni.

- Igen - mondja Soma -, gyerünk. Azt azonban el kell ismerni, hogy hasznos és olcsó karácsonyt állítottam össze az idén.

Mamus egy enyhe és közömbös puszit ad Somának, miközben halkán mondja:

- Te egy kis Wekerle vagy, Soma.

És most már 38/b. alatt is elsötétedik a két ablak a negyedik emeleten. Alszik az egész utca.